

882

П

42367

Н. Гоголь

ШИНЕЛЬ

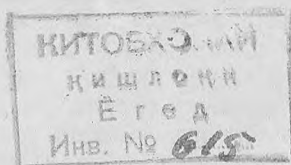
НАШРИЌТИ ДАВЛАТИИ ТОЧИКИСТОН

Н. В. ГОГОЛЬ

ШИНЕЛЬ

Тарчимаи

Х. АХРОР

НАШРИЁТИ ДАВЛАТИИ ТОҶИКИСТОН
Сталинобод—1953

МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ "КИТОБХОНАИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН"	
П 42367	882

Н. В. Гоголь

ШИНЕЛЬ

(на таджикском языке)

Муҳаррир Умарӣ Б.

Ба ҷопаш иҷозат дода шуд 13/I-1953

КЛ 00034 Ҷузъи учёти-нашрӣ 2,0

Ҷузъи ҷопӣ 2,25 Формати қоғаз 84×103¹/₃₂

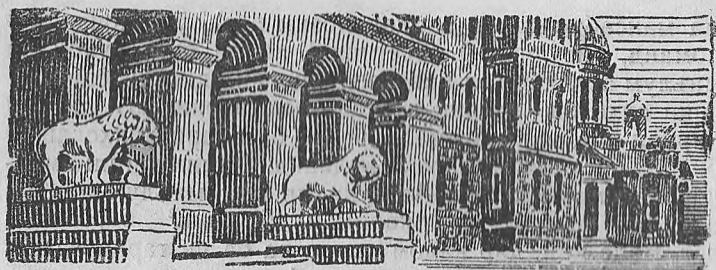
Тираж 5000. Заказ № 3101

Сталинобод, Комбинати полиграфӣ.

000800815

Китобхонаи миллии Тоҷикистон

Дар як департамент... лекин беҳтараш ном нагирем, ки дар кадом департамент¹. Аз харгуна департаментҳо, полкҳо, канцелярияҳо, хулосаи калом, аз харгуна табақаҳои мансабдорӣ дида дигар чизи бадҷаҳл-таре нест. Ҳоло ҳар як каси ҷудогона тамоми ҷамъиятро дар шахси худ таҳқирдида мешуморад. Нақл мекунам, ки ба ҳамин наздикиҳо аз як капитан-исправники² дар хотирам нест кадом як шахре аризае омадааст, ӯ дар он ариза ба таври равшан баён мекунад, ки қарорҳои давлатӣ барбод рафта истодаанд ва номи мубораки ӯ мутлақо бефоида ба забон ғирифта мешавад. Барои исботи гуфтаҳоиаш ба ариза як ҷилди бисёр бузурги кадом як асари романтикиро илова карда фиристодааст, ки дар он асар пас аз ҳар даҳ саҳифа капитан-исправник пайдо мешавад, баъзан ҳатто дар ҳолати масти лояъкил. Бинобар ин, барои рӯй надодани ягон касофате департаменте, ки аз он дар ин ҷо сухан меравад, як *департамент* меномам. Инак, дар як *департамент* як *амалдор* хизмат мекард. Он амалдор чандон шоёни диққат набуд, ӯ қадпаست, андаке ҷутурнамо, андаке сурхчамӯ, аз рӯи намуди зоҳириаш ҳатто андаке хирачашм, болои пешонааш андаке бемӯй, ҳар ду тарафи рухсараҳоиаш пурочинг ва ранги рӯяш чунон ки меғунд, бавосирӣ буд... Чӣ илоҷ! иқлими Петербург гунаҳгор аст. Агар аз мансабаш гап занем (зеро дар мо пеш аз ҳа-

¹ Департамент — дар Россияи пеш аз революция шӯъбаи идораҳои олии административӣ ва судӣ.

² Капитан-исправник — сардори полицияи уезд. (*Му-тарҷим*).

ма мансабро эълон кардан лозим аст), ӯ чунонки ме-
номанд, титулярний советники¹ абади буд; чунон ки
маълум аст, ҳар хел нависандаҳое, ки одати шоёни тах-
сини онҳо ба касони газида наметавонистагӣ хучум
кардан аст, ингуна амалдоронро ба қадри дилхоҳашон
бисъёр масҳара ва мазох кардаанд. Фамилияи ин амал-
дор Башмачкин буд. Аз ҳуди ин ном маълум аст, ки
вай як вақтҳо аз калимаи бошмоқ² баромада-
аст. Вале қай, дар кадом замон ва ба чи тариқ аз ка-
лимаи бошмоқ баромадани ин фамилия маълум нест.
Падар, бобо ва ҳатто додарарӯси ӯ ва ҳамаи Башмач-
кинҳо мӯза пӯшида мегаштанд ва фақат дар як сол се
бор тағҷарми мӯзаашонро иваз мекарданд. Номи ӯ
Акакий Акакиевич буд. Мумкин аст ин ном ба назари
хонанда як қадар аҷиб намояд ва ӯ гумон кунад, ки
ин номро бисъёр фикру ҳаёл карда кофта ёфта бо-
шанд, лекин хонандаро бовар кунондан мумкин аст, ки
ин номро ҳеҷ нақофтаанд; навъе шуд, ки дигар хел ном
мондан имконият надошт. Ин кор ба тариқи зерин рӯй
дод: Акакий Акакиевич, агар аз хотир фаромӯш накар-
да бошем, дар шаби 23-ми моҳи март таваллуд ёфт.
Модари марҳумаш, ки завҷаи амалдор ва занакӣ хеле
неқӯхислате буд, хост, ки кӯдакро бояду шояд таъмид
кунонад. Модар ҳанӯз дар болои кат дар рӯ ба рӯи
дари хона хобида буд, дар тарафи дасти рост
ӯ кум³, зоти бобаракот Иван Иванович Ерош-
кин (ӯ мудири канцелярияи сенат буд) ва кума, за-
ни офицери полиция, занакӣ дорои хислатҳои хуби но-

¹ Титулярний советник — дар Россияи подшоҳӣ
амалдорони давлатӣ (мувофиқи табели рутбаҳо, ки Пётри I дар
соли 1722 нашр карда буд) ба 14 класс (дараҷа) тақсим мешу-
даанд: 1 — мансаби олий — канцлери давлатӣ, 2 — советники ҳа-
қиқии махфӣ, 3 — советники махфӣ, 4 — статский советники ҳа-
қиқӣ, 5 — статский советник, 6 — коллежский советник, 7 — над-
ворный советник, 8 — коллежский ассессор, 9 — титулярний со-
ветник, 10 — коллежский секретарь, 11 — корабельный секре-
тарь, 12 — губернский секретарь, 13 — провинциальный секре-
тарь, сенатский регистратор, синодский регистратор, 14 — манса-
би аз ҳама поёнӣ — коллежский регистратор. (*Мутарҷим.*)

² қафш.

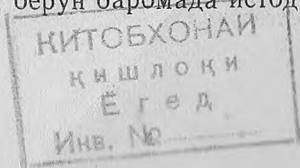
³ Кум, кума — дар христианҳо дар вақти ғусли таъмиди
кӯдак як мард ва як зан падару модари рӯҳонии он кӯдак ме-
шуданд, сонӣ падару модари кӯдак ва падару модари рӯҳонии
вай ба якдигар кум (мард) ва кума (зан) мешуданд. (*Мутарҷим.*)

дир Арина Семёновна Белобрюшкова истода буданд. Ба модари меҳрубон се номро гуфтанд, ки мувофиқи таъби худ хоста гирад: Моккий, Соссий ё ки ба кӯдак номи авлиёи риёзаткаш Ҳоздазат дода шавад. «Не», фикр кард марҳума: «ҳама номҳои ким-чи хелӣ». Барои ин ки ягон номи ба марҳума макбуле ёбанд, календарёро аз ҷои дигараш кушоданд; боз се ном баромад. Трифилий, Дула ва Варахасий. «Ана халос, ин ҷӣ бало буд», гуфт пиразан: «ин ҷӣ хел номҳо, ростӣ гап, ман ин хел номхоро ҳаргиз нашунидаам. Варадат ё ки Варух бошад ҳам, майлаш буд, лекин ҳамин ҳам магар ном аст: Трифилий ва Варахасий». Боз календарёро варақ заданд—ду ном баромад: Павсикахий ва Вахтисий. Пиразан гуфт: «Не, маълум мешавад, ки тақдираш ҳамин будааст. Модоме ки ин тавр бошад, беҳтар ин ки номи падарашро монем. Падараш Акакий буд, бигузор писар ҳам Акакий шавад». Ба ҳамин тариқ Акакий Акакиевич пайдо шуд. Кӯдакро ғусли таъмид доданд; ӯ гирия кард ва лабу лунҷашро ҷунон бурма кард, ки гӯё титулярний советник шудани худро пешаки ҳис менамуд. Инак, ҳамаи ин аҳвол ана ҳамингуна рӯй дод. Мо тафсили ҳолро бинобар ҳамин баён намудем, то худӣ хонанда бубинад, ки ин аҳвол тамоман бо ҳукми зарурат ба амал омад ва дигар ном додан ҳеч имконият надошт. Акакий Акакиевич дар кадом вақт ва кадом айём ба департамент даромадааст ва ўро ба ин вазифа кӣ таъин кардааст, инро ҳеч кас дар хотир надошт. Чи қадар директорҳо ва ҳаргуна сардорон иваз шуда бошанд, ўро ҳамчунон дар як ҷой, дар як вазъият, дар як вазифа ва ба сифати ҳамон амалдори қоғазхоро покнавискунанда (нусхабардор) дидаанд; бинобар ин сонитар яқин ҳосил карданд, ки ӯ эҳтимол ба ин вазифа тамоман тайёр шуда, ҳамин тавр дар виҷмундир ва бо сари тос ба дунё омадааст. Дар департамент ўро ҳеч ҳурмат намекарданд. Ҳангоми гузашта истодани ӯ қаравулон на танҳо аз ҷояшон намехестанд, балки ҳатто ба сӯи ӯ назаре ҳам намекарданд, гӯё ки аз мобайни хонаи қабул мағаси оддӣ парида гузашта бошад. Сардорон нисбат ба ӯ навъе сард ва сангдилона муомила мекарданд. Ягон муовини мудири шӯъба қоғазхоро ба пеши бинии ӯ метиққонду ҳатто намегуфт,

ки: «инро покнавис кунед», ё ки: «мана як кори маро-қангези хубе», ё ки ягон сухани хуше, ки дар идораҳои хуштарбия кор фармуда мешавад, намегуфт. Акакий Акакиевич фақат ба қоғаз нигоҳ карда онро мегирифт, лекин ба рӯи он шахс назар намекард, ки ӯ кист ва ба супурдани он қоғаз ҳақ дошт ё не. Қоғазро гирифта дарҳол ба навиштани он шуруъ менамуд. Амалдорони ҷавон то ҳадди охирини ҳазлу мутоибагӯии канцелярӣ ўро масхара мекарданд, дар ҳаққи ӯ ва соҳибхонааш, қи пиразани ҳафтодсола буд, ҳар хел ҳикояҳо бофта дар хузури ҳудаш нақл мекарданд, мегуфтанд, ки соҳибхона ўро мезанад, мепурсиданд, ки тӯи онҳо кай мешавад, ба болои сараш қоғазпораҳо рехта, инро барф меномиданд. Вале Акакий Акакиевич, гӯе ки дар пеши ӯ касе набошад, ба ин шӯҳиҳо ақаллан бо як калима сухан ҳам ҷавоб намегардонд; ин ҳатто ба машғулотӣ ӯ ҳам таъсир намекард: дар байни ҳамаи ин ба танговарӣ ва безоркуниҳо ӯ дар хатнависӣ якта ҳам сахб намекард. Фақат агар шӯҳӣ аз ҷонаш гузарад ва дастӣ ўро тела дода ба кораш ҳалал расонанд, мегуфт: «монед маро, барои чӣ маро меранҷонед?». Ва ҳангоми ин тавр гуфтаниш дар суханон ва овози ӯ як оҳанги ачибе садо меод. Чунон як оҳанги раҳмоваре шунда мешуд, ки як марди ҷавони дар наздикӣ ба хизмат таъиншуда, ки аз дигарон ибрат гирифта дар ҳаққи ӯ шӯҳӣ карданиш шуда буд, баробари шунидани ин суханҳо гӯе ки ба дилаш ханҷаре зада бошанд, якбора худро нигоҳ дошт ва аз ҳамон дам сар карда гӯе ҳама чиз дар пеши назараш ранги дигар гирифта ба шакли дигар намудор шуд. Як қувваи ғайритабиие ўро аз рафиқонаш, ки вай онҳоро шахсони одамшавандаи доираи ашроф гумон карда бо онҳо шиносӣ пайдо карда буд, дур кард. Ва баъдҳо дар лаҳзаҳои хеле хушҳолӣ ҳам дар пеши назари ӯ ин амалдори қадпаст бо тоси сар ва суханҳои таъсирбахши худ: «монед маро, барои чӣ маро меранҷонед» таҷассум менамуд ва дар ин суханҳои таъсирбахш суханҳои дигар садо меод, ки: «ман бародари ту мебошам». Ва он марди ҷавони бечора рӯяшро бо дасташ мепӯшонид ва баъдҳо аз дидани он ки дар одамизод чӣ қадар ноодамӣ бисёр аст ва дар зерӣ пардаи одоби муоширати ашрофонаи боназokat ва бомаърифат ва, худое! ҳатто дар ботини шахсе ҳам,

ки чамъияти ашроф ўро наҷиб ва бовичдон мешуморад, чи қадар дағалии ваҳшиёна пинҳон аст, ў дар умри худ борҳо ба ҳаяҷон ва изтироб афтодааст...

Касеро, ки монанди Акакий Акакиевич ба вазифаи худ ин қадар дода шуда бошад, дар ягон ҷой ёфтан ғумон буд. Ў бо кӯшиши ғайорона хизмат мекард гуфтан кам аст, не, ў бо муҳаббат хизмат мекард. Дар ин қори нусхабардорӣ як олами ғуноғун ва дилчаспи худро медид. Аз қори худ лаззат бурдани ў дар ифодаи чехрааш намоён шуда меистод; баъзе харфҳо барояш маҳбуб буданд, агар онҳоро навишта истода бошад, нашьаманд мегашт: ҳам табассум мекард, ҳам чашмак мезад, ҳам лабҳояшро мечунбонд, хулоса ҳар як харфери, ки аз зери қалами ў мебаромад, ғӯё дар чехрааш хондан мумкин буд. Агар мувофиқи саъю ғайраташ мукофот медоданд, ў эҳтимол ҳатто статский советник шудани худро худаш ҳам нафаҳмида монда дар хайрат меафтод; вале ба қавли ҳамкорони мутоибгӯи худ дар ивази хизматаш гиребонаш дарида шилшила пайдо карду чизи зиёдкардааш дарди бавосир буд. Лекин ба ў ҳеҷгуна эътибор дода нашуда буд гуфтан мумкин нест. Як директор, ки шахси некӯқоре буд, ўро барои хизмати бисёрсолааш мукофотониданӣ шуда фармон дод, ки ба ў ягон қори муҳимтар аз нусхабардории муқаррарино супоранд; чунончи, ба ў амр карда шуда буд ки аз рӯи як ҳуҷҷати тайёр ба як маҳкамаи дигаре қоғаз нависад; ин қор фақат аз он иборат буд, ки сарлавҳаи қоғазро дигар карда ва дар баъзе ҷойҳои он феълҳоро аз шакли шахси ғӯянда ба шакли ғоиб гардондан лозим буд. Ин супориш барои ў онқунон қори мушкиле омад, ки ба обу арақ ғӯтида, пешонаашро молидан гирифт ва оқибат гуфт: «Не, бехтараиш ягон чиз диҳед, ки ман аз он нусха бардорам». Аз ҳамон дам сар карда ўро ба таври абадӣ дар қори нусхабардорӣ монданд. Чунин менамуд, ки берун аз доираи ин нусхабардорӣ барои ў ҳеҷ чиз ва ҳеҷ қори дигаре мавҷуд набуд. Ў дар бораи либоси худ ҳам ҳеҷ фикре намекард: ранги виҷмундири ў на ин ки сабз, балки зарди сафедҷатоб буд. Гиребонаш хеле камбар ва хеле паст шинонда шуда буд, бинобар ин гарданааш агарчи дароз набуд, аз гиребон берун баромада истода

мисли гардани гурбачаҳои гачине¹, ки хориҷиён якчанд даҳтои онҳоро ба сарашон бардошта фурӯхта мегарданд, ба назар бисёр дароз менамуд. Ва ҳамеша ба вицмундири ӯ ягон чиз: ё порчаи коҳ, ё ки ягон ресмон часпида мемонд; ғайр аз ин, як маҳорати махсусе дошт, ки хангоми дар кӯча рафта истоданаш, агар аз ягон тиреза чизҳои беҳударо берун партофта истода бошанд, айнан дар худӣ ҳамин вақт ба тағи ҳамон тиреза омада мемонд ва бинобар ин ҳамеша дар болаи шляпаи худ пӯчоқи тарбузу харбуза ва монанди ҳамин ҳаргуна чизҳои беҳударо гирифта мебурд. Ӯ дар умри худ ақаллан як бор ҳам ба қору ҳодисаҳои ҳар рӯз дар кӯча рӯйдиханда аҳамият надодааст, ва ҳол он ки ҳамкори ӯ, амалдори ҷавон, чунон ки маълум аст, ҳамеша онҳоро тамошо мекунад ва ба нигоҳи тези зиракони худ чунон болу пар медиҳад, ки ҳатто канда шудани тасмачаи аз зери пой гузаронидашудаи шалвори ягон одами аз он тарафи кӯча гузашта истодагиро мебинад ва ин ҳол ҳамеша дар чехраи ӯ табассуми маккорона пайдо мекунад. Аммо Акакий Акакиевич, агар ба ягон чиз нигоҳ кунад ҳам, дар ҳама чиз фақат сатрҳои покиза ва хушхат навишташудаи худро медид ва агар мабодо тумшуқи ягон асп маълум нест аз кучо пайдо шуда ба китфи ӯ ҷой гирифта аз сӯроҳҳои биниаш ба рӯи ӯ боди сахте занад, танҳо дар ҳамон вақт пай мебурд, ки ӯ дар мобайни сатр набуда, балки дар мобайни кӯча будааст. Ба хона омада дарҳол дар сари стол менишаст, шитобкорона шӯрҳои худ ва як порча гӯшти говро бо пиёз (мазаи онҳоро ҳеҷ нафаҳмида) меҳӯрд ва хӯрокашро бо магасҳо ва ҳамаи он чи ки дар он дам худро фиристода бошад, якҷоя фуру мебурд. Дам карда истодани шикамашро ҳис намуда, аз сари стол меҳест ва банкачаи сиёҳиро гирифта қоғазҳои бо худ ба хона овардаашро покнавис мекард. Агар қоғазҳои покнавис мекардагӣ набошад, қасдан барои дилхушии худ аз ягон қоғаз барои худ нусха мебардошт, хусусан агар он қоғаз на аз ҷиҳати

¹ Гурбачаҳои гачин — ҳайкалчаҳои аз чинӣ сохташудаи ҳар хел ҳайвонҳо. Дар замони Гоголь дар Петербург ингуна ҳайкалчаҳоро хориҷиён, асосан италияно, фурӯхта мегаштанд. (Мутарҷим.)

услуб, балки бинобар ба номи ягон шахси наве ё бузурге навишта шуданаш ҷолиби диққат бошад.

Ҳатто дар соатҳое, ки осмони абрноки Петербург тамоман торик мегардад ва ҳамаи мардуми амалдор, ҳар кас ба қадри ҳол, мувофиқи маоши мегирифтагаш ва ҳавову ҳавасаш таом хӯрда шиками худро серкардааст; вақте ки баъд аз хишир-хиширкунон хатнависи қаламҳо дар департамент, такудав, машғулот зарурии худ ва машғулот дигарон ва баъд аз ҳамаи он коре, ки одамизоди беқарор бо ихтиёри худ, ҳатто аз миқдори даркорӣ ҳам зиёдтар, ба зимма мегирад, ҳама акнун фориг шуда дам гирифтаанд; вақте ки амалдорон фурсати боқимондаи худро бо кайфу сафо гузаронидани шуда мешитобанд: касе, ки бағайраттар бошад, ба театр меавад; касе вақти худро ба тамошои баъзе шляпахо бахшидани шуда ба кӯча мебарояд; касе ба зиёфати шабона меравад, ки ба ягон духтараки хушрӯяк (кавкаби доираи хурди амалдорон) хушмадгӯй карда вақти худро гузаронад; касе (аксар ҳамин тавр мешавад) ба назди рафиқи худ ба ошъёнаи чорӯм ё ки сеюм меравад, ки ду хонаи хурд, даҳлез ё ки ошхона дорад ва дар он ҷо баъзе аз чизҳои расмшуда, чароғ ё ки ягон чизи дигаре ҳам ҳаст, ки дар натиҷаи бисёр маҳрумиҳо ва аз таому сайру гашт сарфакорӣ карданҳо ба даст омадааст; хулоса, ҳатто вақте ки ҳамаи амалдорон ба хоначаҳои хурди ошноёни худ пароканда шуда рафта қартабозӣ мекунанд, аз стаканҳо чой менӯшанд ва кулчаҳои қоқи яктинӣ меҳӯранд, аз чубукҳои дароз тамоку кашада дуд мебароранд, ғангоми қартакашӣ ягон ғайбати аз ҷамъияти боло баромадари хикоят мекунанд, ки каси рус аз ингуна хикоятҳо ҳеҷгоҳ ва ба ҳеҷ вачҳ даст намекашад, ё ки ҳатто, агар гап ёфт нашавад, латифаи доимиро дар ҳаққи комендант аз нав такрор мекунанд, ки дар бораи бурида шудани думи ҳайкали аспии Фальконе¹ ба ӯ омада хабар додаанд, — алқисса, ҳатто вақте ки ҳама вақтхушӣ кардан мецоҳанд, Акакий Акакиевич ба ҳеҷгуна вақтхушӣ майл нашофт. Ҳеҷ кас гуфта наме-

¹ Фальконе (ҳайкали Фальконе) —ҳайкали Пётри I дар Петербург, ки онро ҳайкалташон Фальконе сохта буд. (*Мутарҷим.*)

тавонист, ки ўро ягон вақт дар ягон шаби зиёфат дида бошад. Қоғазҳоро ба таври дилхоҳ навишта, баъд хоб мекард ва рӯзи фардоро ба хаёлаш оварда пешакӣ табассум менамуд, ки: фардо барои нусхабардорӣ худо ягон чиз хоҳад фиристод. Зиндагонии фақиронаӣ як фарзанди одам, ки бо чорсад сӯм маош дар як сол қаноат карда аз толеу қисмати худ розӣ буда метавонист, ҳамин тавр мегузашт, ва агар дар роҳи зиндагии на танҳо титулярний советникҳо, балки ҳатто советникҳою мушофирон ва ҳатто ононе ҳам, ки ба ҳеҷ кас машварат намедиханд ва худашон ҳам аз касе машварат намегиранд, ҳар хел балову қазо чош-чош хоб намекард, мумкин аст, то пири хеле куҳансол шуданаш ҳамин тавр умр ба сар мебурд.

Ҳамаи касоне, ки дар як сол чорсад сӯм ва ё қариб ҳамин қадар маош мегиранд, дар Петербург як душмани қаттол доранд. Ин душман сармои шимолии мост, ҳарчанд меғӯянд, ки ин сармо барои саломатӣ хеле ғоида дорад. Дар соатҳои байни ҳашту нӯҳи пагоҳӣ, яъне ҳангоме ки кӯча аз одамони ба департамент раванда пур мешавад, ин сармо фарқ накарда бе истисно ба ҳамаи биниҳо ончунон саҳт зада хор барин мехалад, ки амалдорони бечора ҳеҷ намедонанд биниҳои худро кучо руст кунанд. Дар ингуна маврид вақте ки аз шиддати сармо ҳатто пешонаи мансабдорони олии ҳам дард мекунад ва дар чашмонашон об пур мешавад, бечора титулярний советникҳо баъзан очизу бепаноҳ мемонанд. Тамоми илоҳи халосӣ дар ин аст, ки бо як қабат шинели тунуки фалокатзада то мумкин аст зудтар панҷ-шаш кӯчаро давида гузаранд ва баъд дар дарбонхона дурусттар пой кӯбанд, то ки тамоми қобилият ва истеъдоди вазифагузори дар роҳ ҷаҳ карда мондашон ба ҳамин тариқ об шуда ба ҳолати аввала баргардад. Акакий Акакиевич, ҳарчанд барои зудтар давида гузаштани масофаи зарурӣ кӯшиш мекард, чанд вақт боз ҳис менамуд, ки тахтапушт ва китфаши махсусан саҳт хунук меҳӯрад. Ниҳоят аз фикраш гузаронд, ки мабодо шинели ӯ ягон иллате дошта бошад. Дар хона шинелашро дурусттар аз назар гузаронда фаҳмид, ки ду-се ҷои он, яъне тахтапушт ва китфҳои айнаи матои ресмонии сирак бофтагӣ барин хӯрда шу-

да мондааст: моҳути он чунон хӯрда шуда буд, ки аз худ шамолро мегузаронид ва астараш ҳам дарида титуту пит шуда буд. Донистан лозим аст, ки шинели Акакий Акакиевич ҳам асбоби ҳазлу мазоҳи амалдорон шуда буд; хатто номи начибонаи шинельро ҳам аз он бардошта, онро капот¹ меномиданд. Дарвоқеъ ҳам шинели ӯ як сохти ачибе дошт: гиребонаш сол то сол то рафт хурдтар мешуд, зеро барои ямоқ кардани қисмҳои дигари он сарф мегардид. Ин ямоқкунӣ санъати дарзӣ (мошиначӣ)-ро нишон наметод ва гуё фаҳул ва нозеб мебаромад. Акакий Акакиевич сурати ҳолро фаҳмида, қарор дод, ки шинельро ба мошиначӣ Петрович бурда додан лозим аст; Петрович дар чое, дар ошённаи чорӯм, ки зинапои торике дошт, истиқомат мекард; ӯ ҳарчанд якчашма ва чӯтур бошад ҳам, шалвор ва фракҳои амалдорон ва ҳар хел шалвору фракҳои дигарро ҳам бисёр нағз ямоқ карда медод (албатта агар май нанӯшида ва дар сар ягон ҳаёли дигаре надошта бошад). Дар бораи ин мошиначӣ албатта бисёр гап задан ҳочат набуд, лекин модоме ки дар повесть хислати ҳар як шахсро пурра баён кардан ба ҳукми одат даромадааст, пас илоче нест, Петровичро ҳам ин ҷо ба ихтиёри мо диҳед. Аввалҳо ӯ фақат Григорий номида мешуд ва дар даргоҳи кадом як хўҷаин хизматгори крепостной буд; аз он даме ки озодаи гирифт ва дар ҳамаи идҳо, аввал дар идҳои калон, баъд аз он фарқ накарда бе истисно дар ҳамаи идҳои динӣ, кадом рӯзе, ки дар календарь аломати салиб гузошта шуда бошад, аз ҳад зиёд майхӯрӣ кардан гирифт, баъд аз ҳамин Петрович номида шуд. Аз ин ҷаҳат ба урфу одатҳои падару бобоёнаш содиқ буд ва ҳангоме ки бо занаш муноқиша мекард, ўро даҳри ва немисзан меномид. Модоме ки мо аз зани ӯ гап кушодем, пас дар хусуси ин зан ҳам ду-се калима гуфта гузаштан лозим меояд; аммо мутаассифона дар бораи ӯ маълумот кам буд, фақат ҳамин қадараш маълум буд, ки Петрович зан дорад, он зан ба ҷои рӯмол ҳатто кулӯта мепӯшад; вале зоҳиран ҷандон ҳусни қазой надошт; ба ҳар ҳол, ўро дида, фақат солдатҳои гвардия ба зерӣ кулӯтааш нигоҳ мекарданд ва мӯйлабҳоя-

¹ Либоси рӯи яктакмонанд.

шонро ҷунбонда як овози махсусе аз даҳон мебароварданд.

Аз зинае, ки ба хонаи Петрович мебурд (аз рӯи инсоф ҳаққи гапро гуфтан лозим аст, ки вай сар то сар бо об ва мағзоба тар буда, бӯи спиртомези чашмсӯзонанда дошт ва ҷунон ки маълум аст, ингуна бӯй дар ҳамаи зинаҳои тангу торики хонаҳои Петербург ҳамеша ҷой дорад), Акакий Акакиевич боло баромада истода ҳаёл мекард, ки Петрович ҷӣ қадар музд металабида бошад ва пеши худ қарор дод, ки аз ду сӯм зиёд намедихад. Дари хона кушода буд, ҷунки зани Петрович ким-чи хел моҳӣ бирён карда дар ошхона ҷунон дуди бисъёре сар дода буд, ки ҳатто нонхӯракхоро ҳам дидан имкон надошт. Акакий Акакиевич аз даруни ошхона гузашт, ҳатто зани соҳибхона ҳам ўро надида монд; ниҳоят ў ба хона даромада дид, ки Петрович дар болои столи ҷўбини ранг карданашудаи васеи монанди поҳои турк пойҳояшро қат карда нишастааст. Пойҳои ў мувофиқи одати дарзиҳои дар сари кор нишастагӣ бараҳна буданд. Пеш аз ҳама чашми Акакий Акакиевич ба ангушти калони ба ҳудаи хеле шинос афтид, ки ким-чи хел ноҳуни бадшакли мисли косаи сангпушт ғафс ва сахте дошт. Ба гардани Петрович калобаи абрешим ва ресмон овезон ва дар рӯи зонуи ким-чи хел як латтакӯҳнае буд. Ў тахмин се дақиқа боз ба сӯроҳи сӯзан ресмон гузарониданӣ мешуд, лекин гузаронда наметавонист ва бинобар ин аз торики ва ҳатто аз худӣ ресмон ҳам бисъер дар қаҳр шуда бо нимовоз ғур-ғур мекард: «Намегузарад, падарсӯхта; адо кардӣ маро, лаънатӣ!» Ҳангоми димоғсӯхтагии Петрович омадани ба Акакий Акакиевич маъқул нашуд: агар Петрович андаке ширакайф бошад, ё ки ба қавли занаш «якчашмаи беимон ба захру маргаш арақ хӯрда бошад», дар ҷунин вақтҳо Акакий Акакиевич ба ў ягон чиз фармуданро дӯст медошт. Дар ингуна ҳолат Петрович одатан бо хоҳиши тамом гузашт мекард ва ҳар дафъа ҳатто таъзим менамуд ва ташаккур мегуфт. Лекин, дуруст аст, ки баъд занаш бо чашмони гирияолуд омада мегуфт, ки шавҳари ў маст аст ва бинобар ин корро арзон қабул кард; аммо басо мешуд, ки агар боз ягон даҳ тини дигар зам кунед, кор ба хубӣ меанҷомид. Ин дафъа бошад,

Петрович хушъёр менамуд ва бинобар ин якрав, гап-нодаро буда, албатта пули бисъёре талаб мекард. Акакий Акакиевич ин нуктаро пай бурд ва бинобар ин, чунон ки мегӯянд, меҳост аз нияташ гардад, вале акнун кор сар шуда буд. Петрович ягона чашмашро нимпӯш карда ба рӯи ӯ бодикқат нигоҳ кард, ва Акакий Акакиевич беихтиёрон ба гап сар кард:

— Салом, Петрович?

— Саломатиатон матлуб аст, таксир, — гуфт Петрович ва бо гӯшаи чашм ба дасти Акакий Акакиевич нигоҳ кард, то бубинад, ки ӯ чӣ молу матое оварда бошад.

— Ман пеши ту омадам, Петрович, ки инзайлӣ... — Доништа мондан лозим аст, ки Акакий Акакиевич хангоми гуфтугӯ аксар калимаҳои зарф, пешоянд ва ниҳоят ҳиссаҳои тамоман маънӣ надоштаро кор мефармуд. Агар кор хеле мушкил бошад, одатан ҷумлаи саркардагашро ҳатто то охир гуфта тамом ҳам намекард, бинобар ин аксар вақт нутки худро бо калимаҳои: «ин ростӣ гап, тамоман инзайлӣ...» гӯён сар мекарду, баъд аз он дигар ҳеҷ гап намебаромад ва ба гумони ин ки ҳама гапашро гуфта тамом кард, чизи мегуфтагашро ҳудаш ҳам фаромӯш менамуд.

— Хӯш, чӣ хизмат? — гуфт Петрович ва дар айнаи ҳол бо ягона чашми худ сар то пойи виҷмундири Акакий Акакиевичро аз гиребон сар карда то остинҳо, тахтапушт, доман ва сӯроҳҳои тугмааш, ки ҳамаи инҳо ба ӯ хеле шинос буд (чунки ин виҷмундирро ҳудаш дӯхта дода буд), аз назар гузаронид. Одатӣ ҳамаи дарзиҳо ҳамин аст; ин аст аввалин коре, ки дарзӣ дар вақти мулоқот мекунад.

— Ман, инзайлӣ, Петрович... шинель, моҳут... ана дидӣ, дигар ҳама ҷояш мустаҳкам, андаке ҷанг зер карда, ба назар гӯё кӯҳна менамояд, лекин ҳудаш нав, танҳо як ҷояш андаке инзайлӣ... тахтапушташ, ана боз як ҷои китфаш андаке хӯрда шудааст, мана ин китфаш андаке — дидӣ, ана ҳамааш ҳамин. Қораш ҳам андак...

Петрович капотро гирифта, онро аввал ба рӯи стол паҳн кард, хеле вақт ин тарафу он тарафашро дид, баъд сар чунбонду даст дароз карда аз болои тиреза тамоқудони гирдашро гирифт; дар рӯи ин тамо-

кудон расми генерале кашида шуда буд, лекин кадом генерал буданаш маълум набуд, чунки ҷои рӯи ӯ бо ангушт сӯроҳ карда шуда ва аз болои он коғазпораи чоркунчае часпонда буданд. Петрович тамоку бӯй кашиду капотро дудафта ба муқобили рӯшноӣ нигоҳ дошта дид ва боз сар ҷунбонд; баъд онро чаппа карда астарашро диду боз сар ҷунбонд, боз тамокудони ба рӯяш сурати генерал кашидашуда ва коғаз часпонидашударо гирифта ба биниаш тамоку кашиду баъд сарпӯши тамокудонро пӯшида онро рӯст кард ва ниҳоят гуфт:

— Не, инро ислоҳ кардан мумкин нест: гардероб маза надорад!

Баробари шунидани ин гап дили Акакий Акакиевич ба тапиш даромад.

— Барои чӣ мумкин нест, Петрович? — гуфт ӯ мисли кӯдак бо овози қариб таваллоомез. — Охир фақат китфҳояш андаке хӯрда шудагӣ, охир ту албатта ягон хел матоъпорча дорӣ-ку...

— Порча-морча ҳаст, ёфт мешавад, — гуфт Петрович, — лекин илоҷи ямоқ кардан нест: ин моли тамоман пӯсидагӣ, ҳамин ки сӯзан расондӣ — дарида рафтани мегирад.

— Дарад — даридан гирад, ту дархол боз ямоқ андоз.

— Охир, ҷои ямоқ меандохтагӣ надорад, ямокро ба ягон ҷо часпонда дӯхтан мумкин нест, мол бисёр хизмат кардагӣ. Фақат ба номаш мохут, лекин агар шамол хезад, пора-пора шуда рехта меравад.

— Хайр, илоҷе карда часпон. Чи тавр мешавад, охир, ростӣ гап, инзайлӣ!..

— Не, — гуфт Петрович бо оҳанги қатъӣ, — ҳеҷ илоҷе нест. Кор тамоман хароб аст. Бехтараш вақте ки зимистон омада ҳавои хунук сар мешавад, шумо аз ин мол пайтоба сохта гиред, чунки ҷулоб пойро гарм намекунад. Ҷулобро немисҳо фикр карда бароварданд, то ки бисёртар пул кор кунанд (Петрович, агар мавридаш ояд, дар ҳақиқат немисҳо нешзабонӣ кардани дӯст медошт); дар хусуси шинель бошад, шинели нав дӯзонда гирифтани лозим меояд.

Баробари шунидани калимаи «нав» чашмони Акакий Акакиевич сиёҳ зад ва ҳар чизе, ки дар ҳона буд,

дар пеши назари ӯ тира гашта ба як ҳолати бетартиб даромад. Ӯ танҳо сурати генералро, ки дар сарпӯши тамоқудони Петрович кашида шуда ва ба рӯи он ко-раз часпонда шуда буд, равшан медид.

— Чӣ хел яъне шинели нав? — гуфт ӯ, гӯё ки ҳа-нӯз дар хоб бошад. — Охир, ман барои он пул ҳам на-дорам.

— Бале, шинели нав, — гуфт Петрович бо як оро-мии бераҳмона.

— Хӯш, фаразан, агар шинели нав дӯзондан лозим шавад, инзайлиаш чӣ хел...

— Яъне, нархаш чӣ қадар мешавад?

— Бале.

— Аз яксаду панҷоҳ зиёдтар харҷ кардан лозим мешудагист, — гуфт Петрович ва дар айнаи за-мон лабхояшро маънидор ба ҳам ҷафс кард. Ӯ таассу-роти хеле зӯрро меписандид ва иштиёқ дошт, ки май-наи касеро нохост бо ягон фикри мушките банд кар-да, баъд аз он аз зери ҷашм тамошо кунад, ки сн-одам гапҳои ӯро шунида афту башараашро ба чӣ шакл медарорад.

— Яксаду панҷоҳ сӯм барои як шинель! — фаръёд кард Акакий Акакиевичи сиёҳбаҳт, мумкин аст, ки ӯ дар ин вақт аввалин бор дар умри худ фаръёд карда бошад, зеро ҳамеша овозаш паст буд.

— Ҳа, бале, — гуфт Петрович, — ғайр аз ин ши-нель аз шинель фарқ дорад. Агар ба гиребонаш пӯсти савсор дӯзем ва астари кулоҳборонашро аз шохӣ ку-нем, онгоҳ нархаш ба дусад сӯм ҳам мерасад.

Акакий Акакиевич суҳанҳо ва тамоми ибораҳои пуртаъсири Петровичро нашунида ва шунидан ҳам нахоста илтиҷо мекард:

— Петрович, илоҳӣ барака ёбӣ, ҳар навъ бошад, ислоҳ кун, ки ақаллан боз андак муддат дошт диҳад.

— Не, шуданиаш ҳамин ки ҳам меҳнат беҳуда ме-равад, ҳам пул, — гуфт Петрович. Акакий Акакиевич баъд аз ин гапҳо, ҷон аз дасту пояш баромада, аз хона берун рафт. Петрович бошад, баъд аз баромада рафта-ни ӯ лабхояшро маънидор ба ҳам фушурда хеле муд-дат ба кор шурӯъ нанамуда рост истод ва шод буд, ки ҳам обрӯи худро нигоҳ дошта тавонист ва ҳам санъа-ти дарзиро паст назад.

Вақте ки Акакий Акакиевич ба кӯча баромад, гӯе-дар хоб буд. «Ана ачаб инхели», мегуфт ӯ худ ба худ: «рости гап, ҳеҷ ба ҳаёлам ҳам нарасида буд, ки инзайлӣ...», ва пас аз қадаре сукут илова намуд: «ачаб-коре шуд! дар натиҷа ин хел шуда баромад, ман бошам, рости гап, ҳеҷ гумон надоштам, ки инзайлӣ мешавад». Баъд боз сукути дуру дарозе ба миён омад ва сонӣ Акакий Акакиевич гуфт: «Ана кор! лекин ин хелаш, рости гап, тамоман ногаҳонӣ, инзайлӣ... ин хел шуданашро гумон надоштам!» Инро гуфту ба ҷои он ки ба хонааш баргардад, ба тарафи тамоман муқобил рафтанаашро пай набурда монд. Дар роҳ як марди дудкашхоро тозакунанда бо паҳлуи чиркинаш ба ӯ дакка хӯрда, тамоми китфи ӯро сиёҳ кард, аз болои як иморати биношудаистода ба микдоре, ки як телпак пур мешуд, ба сари ӯ оҳақ рехт. Ӯ ҳамаи инро ҳеҷ пай набурд, баъд аз он вақте ки ба посбони полиция дакка хӯрд (посбон табарзини худро дар паҳлуяш гузошта, аз тамоқудони худ ба кафи обиладораш тамоку меафшонд), танҳо дар ҳамин вақт андаке ба ҳуш омад ва сабаби ба ҳуш омаданаш ҳам ин буд, ки посбон гуфт: «ҷаро ба болои кас зер карда меояи, магар труктуар¹ нест?» Ин гап ӯро водор намуд, ки ба худ омада ба атроф назар андозад ва ба сӯи хона ақиб гардад. Фақат баъд аз ҳамин фикрҳои худро ғун карда, аҳволи худро дар пеши назараш тамоман равшан дид ва акнун худ ба худ на ин ки нопайваста, балки бомулоҳиза ва кушоду равшан гап задан гирифт, чуноне ки ба ошнои хирадманд дарди дилро баён мекунам. «Не, не, — гуфт Акакий Акакиевич худ ба худ: — ҳозир ба Петрович гап маъқул кардан мумкин нест: ӯ ҳозир, инзайлӣ... эҳтимол занаш ӯро навъе зада бошад. Бехтараш ман пагоҳии рӯзи якшамбе пеши ӯ меоям: ӯ баъд аз майхӯрии рӯзи шамбе бисёр хоб мекунад ва ҷашмонаш қач мешавад, ба ӯ рафъи хумор кардан лозим меояд, лекин занаш пул намедиҳад; ман бошам, дар ҳуди ҳамин вақт инзайлӣ ба кафи ӯ даҳ тин мемонам, ӯ гапдари мешавад ва онгоҳ шинель ҳам инзайлӣ...» Акакий Акакиевич ҳамин тавр муҳокима ронда худро дилдорӣ дод ва рӯзи як-

¹ Тротуар — пайраҳа.

42362
Дар
ишамбеи аввалин омада чун аз дур дид, ки зани Петрович аз хона баромада ба ҷое рафта истодааст, рост ба леши Петрович рафт. Ҳақиқатан ҳам, баъд аз рӯзи шамбеи гузашта ҷашми Петрович хеле қаз, сараш ҳам ва тамоман хоболуд менамуд; аммо бо вучуди ин чун таги гапро фаҳмид, гӯё ўро шайтон ба васваса андохт.

— Мумкин нест, — гуфт ў, — марҳамат карда шинели нав фармояд.

Дар ҳуди ҳамин асно Акакий Акакиевич ба кафи ў як дахтинӣ монд.

— Ташаккур, тақсир, ба саломатии шумо як ҷуръа менӯшам, — гуфт Петрович, — лекин дар хусуси шинель лутфан ташвиш нақашед: вай ҳеҷ кор намеояд. Ман барои шумо шинели нави кучошинаме дӯхта медиҳам, акнун қарор ҳамин.

Акакий Акакиевич меҳост, ки боз аз ямоқ гап кушояд, аммо Петрович ба гапи ў гӯш надода, гуфт:

— Шинели навро ман албатта дӯхта медиҳам, бо-вар кунед, кӯшиш аз мо. Ҳатто, чунон ки ҳозир расм шудааст, мумкин аст гиребонашро бо бандаки нуқрадӯзӣ маҳкам мешудай кунем.

Баъд аз ин гап Акакий Акакиевич дид, ки ғайр аз шинели нав дӯзондан дигар илоҷе нест ва бинобар ин тамоман малул гашт. Дар ҳақиқат ҳам, шинели навро аз қадом пул дӯзонда гирифта метавонист? Албатта, қисман ба мукофоти оянда, ки бояд ба муносибати ид мегирифт, умед бастанаш мумкин буд, вале он пули мегирифтагашро ба лавозимоти дигар пешакӣ тақсим карда монда буд. Шалвори нав гирифтани, ба мӯзадӯз барои он ки ба соқи мӯзаи кӯҳна сараки нав дӯхта додааст, қарзи пештараро додан лозим буд, ғайр аз ин ба дарзизан се курта ва як ҷуфт либоси тағ, ки номи онро дар китоб зикр намудан муносиб нест, фармудан даркор буд, ҳулоса: ҳамаи пул мебоист тамоман харҷ мешуд, ва агар ҳатто директор лутфу марҳамат изҳор намуда, ба ҷои чил сӯм пули мукофотӣ чилу панҷ ё ки панҷоҳ сӯм тағин кунад ҳам, бо вучуди он як миқдори ночизе мемонд, ки назар ба хароҷоти шинель қатрае дар дарёё мебуд. Ҳарчанд ў медонист, ки Петрович баъзан ҷиннигиаш гирифта баноҳост музди аз ақл беруне талаб мекард ва дар ингуна мавридҳо баъзан ҳатто занаш ҳам худдорӣ карда натавониста фаръ-

ёд мезад, ки: «ту магар девона шудӣ, аҳмак! Баъзан ба музди ночизе кор мегирад, акнун бо васвасаи шайтон чунон ҳаққе талаб мекунад, ки ҳатто худаш ҳам ин қадар арзиш надорад». Ҳарчанд Акакий Акакиевич медонист, ки Петрович ҳатто ба ҳаштод сӯм ҳам розӣ мешавад, аммо ин ҳаштод сӯмро аз кучо пайдо кардан мумкин аст? Навъе карда нисфашро ёфтан мумкин буд: нисфаш, ҳатто мумкин аст, андаке зиёдтар ҳам ёфт шавад; лекин нисфи дигарашро аз кучо пайдо кунад?.. Аммо пеш аз ҳама хонанда аз кучо пайдо шудани нисфи аввали пулро бояд донад. Акакий Акакиевич чунин як одат дошт, ки аз ҳар як сӯм пули харҷшаванда яқинӣ чудо карда ба қуттичаи хурде андохта мемонд; дар сарпӯши ин қуттича барои пул андохтан сӯрохе буд ва ҳуди қуттича қулф карда шуда буд. Баъд аз ҳар ним сол Акакий Акакиевич пулҳои мисини ҷамъшударо тафтиш намуда, бо пули танга иваз карда мемонд. Ӯ хеле вақт боз ин корро давом медод ва ба ҳамин тариқ дар зарфи ҷандин сол аз чил сӯм зиёдтар пул ҷамъ шуда монда буд. Инак, нисфи пул дар даст тайёр буд; вале нисфи дигарашро аз кучо пайдо кунад? чил сӯми дигарро чӣ тавр ба даст дарорад? Акакий Акакиевич хеле фикр карду дар охир қарор дод, ки ақаллан дар давоми як сол хароҷоти муқаррари рокамтар кардан лозим аст: бегоҳирӯзӣ ҷой нанӯшад, шабона шамъ нагиринад, агар ягон кор кардан лозим шуда монад, ба назди соҳибхона рафта дар пеши шамъи вай кор кунад; ҳангоми дар кӯча роҳ рафта истодан ба қайроқ ва тахтасангҳо то мумкин аст охиста ва боэҳтиёт, қариб нӯг-нӯги по қадам монад, то ки ба ҳамин тариқ тағҷарми пойафзолаш пеш аз вақт хӯрда нашавад; то мумкин аст ба занаки ҷомашӯйикунанда дер-дер либос шӯёнад ва барои ин ки либоси тағаш кӯҳна нашавад, ҳар вақт баробари ба хона омадан либоси тағро кашида, бо як қабат ҷомаи ғафси хеле кӯҳнае, ки ҳатто ҳуди модари айём онро бо тараххум нигоҳ доштааст, бимонад. Ҳаққи гапро гуфтан лозим аст, ки вақтҳои аввал ба ингуна маҳдудиятҳо одат кардани ӯ як дараҷа душвор буд, вале сонитар одат кард ва қораш дуруст шуда рафтан гирифт; ҳатто ба гуруснагии шабона ҳам тамоман одат карда монд; лекин дар ивази ин орзуи ҳамешагии шинели ояндаро дар ди-

парварида рӯхан сер буд. Аз ин дам сар карда гӯе худди ҳаёти ӯ навъе пурратар гашт, гӯе ки зан гирифт, гӯе ки дар паҳлуи ӯ ҳамдаме пайдо шуд, гӯе ки вай акнун танҳо набуда, балки дар пахлуаш як рафиқан дилхоҳи ҳаёт пайдо шуд, ки барои ҳамроҳи ӯ тай намудани роҳи зиндагӣ ризоманд аст, — ва он рафиқан ҳаёт ҳамон шинели серпахтаи астараш аз матои мустаҳками нав буд. Ӯ навъе зиндадил гашт ва ҳатто монанди касе, ки дар пеши худ мақсади муайяне гузошта бошад, чиддитар шуд. Дар чехра ва рафтору кирдораш аломатҳои шубҳа, бечуръатӣ,—хулоса ҳамаи аломатҳои дудилагӣ ва номуайян худ ба худ бартараф шуд. Баъзан дар чашмонаш шӯълаи оташ дида мешуд, дар сараш ҳатто фикрҳои хеле бебокона ва баҳодурона пайдо мешуд, ки: ба гиребони шинель пусти савсор дӯзонам чӣ мешуда бошад? Аз ингуна фикру ҳаёлот қариб буд, ки хотирпарешон шуда монад. Як дафъа ҳангоми нусхабардорӣ аз коғаз ҳатто қариб буд, ки хато кунад ва қариб бо овози баланд «ӯх!» гуфта салиб кашид. Ҳар моҳ акаллан як бор назди Петрович рафта, дар хусуси шинель гуфтугӯ мекард, ки моҳути онро аз кучо харидан беҳтар аст, рангаш чӣ хел бошад, нархаш чӣ қадар бошад ва ҳарчанд андаке андешаманд буд, вале бо фикри ин ки оқибат рӯзе меояду ҳамаи ин чизҳоро харидан мумкин мегардад ва шинель ҳам тайёр мешавад, ҳамеша бо қаноатмандӣ ба хона бармегашт. Кор ҳатто аз чашмдошти ӯ ҳам тезтар шудан гирифт. Директор ба Акакий Акакиевич ба ғайри чашмдошти ӯ на ин ки чил сӯм ё ки чилу панҷ сӯм, балки якбора шаст сӯм таъин кард; оё директор ба шинель мӯҳтоҷ будани Акакий Акакиевичро ҳис карда буд, ё ки кор худ ба худ ҳамин тавр шуда монд, ба ҳар ҳол аз ҳамин сабаб ба дасти ӯ бист сӯми иловагӣ даромада монд. Ин ҳол рафти корро тезонид. Агар боз ягон ду-се моҳи дигар андаке гурустнагӣ кашад, дар дасти Акакий Акакиевич қариб ҳаштод сӯм пул ҷамъ мешуд. Дили вай, ки умуман хеле ором буд, акнун саҳт тапидан гирифт. Дар ҳуди рӯзи якӯм ӯ ҳамроҳи Петрович ба дӯконҳои молфурушӣ рафт. Онҳо моҳути бисёр хубе хариданд — ва дар ин кор ҷои таъҷуб набуд, зеро дар ин бора ним сол боз фикр мекарданд ва қариб моҳе набуд, ки ба дӯконҳо надаро-

мада аз нарху наво огоҳ нашаванд; ғайр аз ин худи Петрович гуфт, ки мохути аз ин бехтаре намешавад. Барои астар коленкор хоста гирифтанд, лекин коленкори чунон хушсифат ва мустаҳкаме гирифтанд, ки ба кавли Петрович аз шохӣ ҳам бехтар ва ҳатто намунаш боз ҳам хуштар ва ҷилоноктар буд. Пӯсти савсор нахариданд, зеро нархаш хеле баланд буд, ба ҷои он аз бехтарин пӯсти гурбае, ки дар дӯкон мавҷуд буд, хариданд, ин чунон пӯсти гурбае буд, ки онро аз дур ҳамеша пӯсти савсор гумон кардан мумкин буд. Петрович барои дӯхтани шинель ҳамагӣ ду ҳафта вақт сарф кард, чунки бисёр лаганда кардан лозим буд, вагарна шинель барвақттар тайёр мешуд. Петрович барои дӯхтани шинель дувоздаҳ сӯм музди кор гирифт — камтар гирифтаи ҳеҷ мумкин набуд, чунки: ҳама ҷои шинель бо ресмони абрешимӣ дуқатора дӯхта шуда буд ва Петрович ҳар як ҷоки онро бо дандонҳояш зер карда бо ҳар хел шаклҳо изи дандон гузошт. Оқибат, гуфтаи душвор аст, ки маҳз дар кадом рӯз буд... аммо эҳтимол дар рӯзе, ки дар умри Акакий Акакиевич рӯзи аз ҳама тантананоктаре буд, Петрович шинельро овард. Петрович шинельро пагоҳирӯзӣ, андаке пеш аз он ки Акакий Акакиевич бояд ба департамент мерафт, гирифта овард. Шинель барои Акакий Акакиевич дар ҳеҷгуна вақт монанди ҳозира ин қадар мувофиқи маврид намебуд, чунки акнун сармои саҳт сар шуда истода буд ва ҷунин менамуд, ки дар оянда аз ин ҳам зиёдтар шиддат хоҳад кард. Петрович шинельро бо чунон намуде гирифта овард, ки шоистаи дарзии хуб бошад. Дар чехраи ӯ чунон ифодаи маънидоре падидор гашта буд, ки Акакий Акакиевич мисли онро ҳанӯз ҳеҷгоҳ надида буд. Намоён буд ӯ ба хубӣ ҳис менамуд, ки кори каме накардааст ва тафовути беандозаеро, ки дар байни дарзиҳои фақат астари либосро дигаркунанда, ҷоку пораҳои либосро дӯхта ислоҳкунанда ва дарзиҳои либоси наводӯзанда мавҷуд аст, якбора дар шахси худ нишон дод. Ӯ рӯмолчаи бинипоккуниашро кушода шинельро баровард (шинельро ба ҳамин рӯмолча баста оварда буд); рӯмолча наваз аз дасти зани ҷомашӯйкунанда баромада буд; Петрович баъд аз кушода гирифтани шинель рӯмолчаро тахт карда барои истифода ба қисааш

андохт. Шинельро бароварда ба он хеле ифтихорман-дона нигоҳ кард ва онро бо ду дасташ дошта хеле бо устогӣ ба китфи Акакий Акакиевич партофт; баъд онро аз акиб бо дасташ дошта поин кашида монд; баъд аз он тугмаҳои шинельро нагузаронида истода Акакий Акакиевичро қадаре ин тарафу он тараф гардонда дид. Акакий Акакиевич ҳамчун шахси солхӯрда остинҳои шинельро пӯшида дидани шуд, Петрович барои пӯшидани остин ба ӯ ёрӣ расонд — маълум шуд, ки остинҳояш ҳам мувофиқи табъ будааст. Хулоса, шинель ба бадан тамоман муносиб ва дар айни вақташ тайёр шуда буд. Петрович ин фурсати мувофиқро аз даст навода гуфт, ки ӯ азбаски вивеска надорад ва дар кӯчаи хурде истиқомат мекунад ва илова бар ин бо Акакий Акакиевич хеле вақт боз шинос аст, фақат бинобар ҳамин ин қадар музди кам гирифт; дар проспекти Нева бошад, аз Акакий Акакиевич танҳо барои як дӯхтани шинель ҳафтоду панҷ сӯм мегирифтанд. Акакий Акакиевич дар ин бора бо Петрович муҳокима карданиро намехост, илова бар ин аз ҳамагуна маблағҳои калоне, ки Петрович онҳоро ба забон оварда чашмбандӣ карданиро дӯст медошт, метарсид. Акакий Акакиевич музди кори Петровичро дод, ба ӯ ташаккур гуфт ва дарҳол бо шинели нав ба департамент равон шуд. Петрович ҳам аз паси ӯ баромад ва дар кӯча истода аз дур хеле вақт шинельро тамошо кард ва баъд қасдан ба тарафи дигаре рафт, то ки аз тангкӯчаи қачу килебе давр зада боз ба кӯчаи калон барояд ва ба шинели худ аз тарафи дигар, яъне рост аз пеш боз як бор нигоҳ кунад. Дар ин мобайн Акакий Акакиевич дар ғояти димоғҷоқӣ ва хушнудии идона қадам мезад. Ӯ ҳар як лаҳза ҳис мекард, ки дар бараш шинели нав дорад ва аз шодии дил ҳатто якчанд бор табассум ҳам карда монд. Ҳақиқатан ҳам фоида аз ду тараф буд: аввалан ин ки гарм ва сониян, хеле хуб буд. Ӯ роҳи тайкардаашро ҳеҷ нафаҳмида монд ва якбора худро дар департамент дид; дар дарбонхона шинелахро аз тан баровард, ин тарафу он тарафи шинельро аз назар гузаронд ва ба швейцар супурд, ки махсусан назорат кунад. Маълум нест ба чи тарик бошад, ҳама дар департамент якбора хабардор шуда буданд, ки Акакий Акакиевич соҳиби шинели нав шудааст ва аз капоти пеш-

тара дигар ному нишоне нест. Хама дар худӣ ҳамон дақиқа барои тамошоӣ шинели нави Акакий Акакиевич ба дарбонхона баромаданд. Акакий Акакиевичро чунон табрик ва муборакбод кардан гирифтанд, ки ӯ дар аввал фақат табассум карда истод ва баъд аз он ҳатто шарм дошт. Вале вақте ки ҳама гирди ӯро гирифта паси ҳамдигар гуфтанд, ки зиёфати шинели навро хӯрдан даркор аст ва ҳеҷ набошад, ӯ бояд барои ҳамаи онҳо шаби зиёфат тартиб диҳад, Акакий Акакиевич таъмоман саросема шуда монд ва намедонист, ки чӣ кор кунад, чӣ ҷавоб диҳад ва чӣ бахонае ёбад. Сару рӯяш сурх шуда, ӯ пас аз якчанд дақиқа хеле софдилона ба гап сар карда онҳоро бовар кунондани шуд, ки ин ҳаргиз шинели наф нест, балки ҳамин тавр, фалон бисмадон, шинели кӯҳна аст. Ниҳоят, яке аз амалдорон, ки ҳатто кадом як ёрдамчии сардори шӯъбаи маҳкама буд, эҳтимол барои нишон додани он ки ӯ ҳаргиз каси мағрур нест ва ҳатто бо одамони аз ҳудаш паст ҳам робита карда метавонад, гуфт: «хуб шудааст, ман ба ҷои Акакий Акакиевич зиёфат медиҳам, хоҳиш мекунам имрӯз ба хонаи ман ба ҷой марҳамат кунед: ҳуди имрӯз гӯе ки қасдан бошад, солони рӯзи номгузори ман аст». Амалдорон дарҳол ёрдамчии сардори шӯъбаро муборакбод намуданд ва таклифи ӯро бо хоҳиши таъмом қабул карданд. Акакий Акакиевич меҳост баҳонаҷӯӣ кунад, аммо ҳама гуфтанд, ки ин аз рӯи одоб нест, ин қораш айб ва шармандагӣ мебуд, бинобар ин вай ҳеҷ илоҷи рад карданро надошт. Лекин сонитар чун аз ҳаёлаш гузаронид, ки ба шарофати ин зиёфат ҳатто барои шабона ҳам бо шинели наф гардиш кардан мавриди мувофиқ пайдо хоҳад кард, дардил хурсандӣ ҳис намуд. Таъмоми он рӯз барои Акакий Акакиевич гӯе иди хеле бузурги тантананоке буд. ӯ дар ғояти хушҳолӣ ба хона баргашт, шинелашро аз тан кашид, моҳут ва астари онро бо хурсандӣ боз як бор тамошо карда, эҳтиётқорона ба девор овехт ва баъд аз он капоти пештари худро ки таъмоман дарида рафта буд, қасдан барои муқоиса баровард. Ба капот нигоҳ карда ҳатто ҳудаш ҳам хандида фиристод: тафвут ончунон қалон буд ки! Ва баъд аз он дар аснӣ таъмомхӯрӣ ҳамин ки дар чӣ аҳвол будани капот ба хотираш мерасид, то хеле вақт табассум мекард. ӯ

бо хушҳолӣ таом хӯрд ва баъд аз обед дигар ҳеҷ чиз нанавишт, ҳеҷ як коғазро ба даст нагирифт, балки то торик шудани рӯз дар рӯи бистар каме фароғат кард. Баъд корро кашол надода либосашро пӯшид, шинельро ба китфаш партофт ва ба кӯча баромад. Амалдори ба меҳмонӣ даъват кардагӣ дар кучо истиқомат дошт, мутаассифона мо иро гуфта наметавонем: қувваи ҳофизаи мо хеле бад кор карда истодааст, ва ҳарчизе, ки дар Петербург ҳаст, ҳамаи кӯчаҳо ва биноҳодар майнаи мо чунон омехта дарҳаму барҳам шудаанд, ки ягон чизро аз даруни онҳо сиҳат-саломат кашада бароварда ба хотир овардан бисе мушкил аст. Чиставре ки бошад, аммо ба ҳар ҳол ҳаминаш муайян буд, ки он амалдор дар қисми хуби шаҳр истиқомат дошт ва бинобар ин хонааш аз хонаи Акакий Акакиевич хеле дур буд. Дар аввал Акакий Акакиевичро лозим шуд, ки аз баъзе кӯчаҳои холии хеле камчароғ гузарад, вале ба қадри наздик шуданаш ба хонаи он амалдор кӯчаҳо серодамтар ва равшантар шудан гирифтанд. Пиедагардон бисёртар намудор шудан гирифтанд, дар роҳ хонимҳои хушлибос ҳам во меҳӯрданд, мардони гиребони пальтояшон қундузӣ аз пеш мебаромаданд, ванькаҳои¹ чанаҳшон чӯбини панчарадор, ки ба онҳо бисёр меҳчаҳои зарҳалӣ зада шудаанд, камтар во меҳӯрданд — бар акс дам ба дам файтончиҳои олуфтаи шапкаҳшон бахмалии пуштигулиранг бо чанаҳои лок молидашудан болопӯшҳшон аз пусти хирс во меҳӯрданд ва каретаҳои нишастгоҳи файтончиҳшон пурзинат барфи кӯчаҳоро бо чархҳои худ ғирҷ-ғирҷ кунонда дартоз мегузаштанд. Акакий Акакиевич ба ҳамаи инҳо ҳамчун ба чизҳои наве, ки пеш аз ин надидааст, нигоҳ мекард. Ӯ чандин сол боз шабона ба кӯча набаромада буд. Ӯ бо ҳисси кунҷковӣ дар пеши оинаи равшани магазини барои тамошо кардани сурате истод, дар он сурат як зани хушрӯе тасвир ёфта буд, ки кафши худро аз пояш бароварда ва ба ҳамин тариқ пой хеле хушнамуи худро бараҳна карда буд; аз ақибӣ вай, аз дари хонаи дигар кадом як марде, ки бакен-

¹ Дар он замон извозчиҳои шаҳриро, ки афзоли аспуҳробаашон арзонбаҳо ва аспҳшон ҳам бад буд, Ванька меномиданд (Мутарҷим.)

Бард ва дар зери лабаш риши кӯтоҳи нӯғборики зебое дошт, сарашро берун баровард. Акакий Акакиевич сарчунбонда табассуме карду баъд ба роҳи худ рафт. Барои ҷӣ табассум кард—маълум набуд, оё барои он ки чизи тамоман ношиносро дид (вале он чиз ношинос бошад ҳам, ба ҳар ҳол дар дили ҳар кас нисбат ба вай ягон қобилияти ҳискуни мемунад), ё ки монанди амалдорони дигар аз фикраш гузаронд, ки: «оббо, ин французҳо! гуфтан ҷӣ ҳоҷат, агар ягон инзайлиро хоҳанд, албатта инзайлӣ...» Ва мумкин аст, ки ҳатто ҳаминро ҳам аз фикраш нагузаронида бошад — охир дили одамо фаҳмидан ва ҳар фикри ӯро доништа гирифтани мумкин нест-ку. Оқибат ба биное расид, ки дар он ёрдамчи сардори шӯъба истиқомат дошт. Ёрдамчи сардори шӯъба бокарруфар зиндагонӣ мекард: дар болои зинааш фонуи месӯхт, хонааш дар ошӯнаи дуом буд. Акакий Акакиевич ба хона даромада дар рӯи он қатор-қатор калошҳоро дид. Дар байни онҳо, дар мобайни хона самоваре истода буд, ки фаш-фашкунон тӯда-тӯда буғ мебаровард. Дар деворҳо шинел ва плашҳои бисёре овезон буданд, баъзеи онҳо ҳатто гиребонҳои кундузӣ ва баҳмалӣ доштанд. Аз он тарафи девор овози ғалоғула ва гуфтугӯ шунида мешуд, ва вақте ки дар кушода шуда, аз он ҷо хизматгор бо лаъли ба рӯяш стаканҳои холи, қаймоқдон ва сабадчаи сухарӣ гузошта шудагӣ баромад, овози ғалоғула ва гуфтугӯ баландтар ва равшантар шунида шуд. Зоҳир буд, ки амалдорон қайҳо ҷамъ шуда буданд ва як стакани ҷой ҳам нӯшида буданд. Акакий Акакиевич шинели худро худаш ба меҳ овехта, ба хона даромад ва дар пеши назари ӯ дар як вақт шамъҳо, амалдорон, трубаҳо, столҳои қартабозӣ намудор шуданд, овози гуфтугӯи сатҳии аз ҳар тараф баландшаванда ва садои стулҳои аз ҷо бечо шаванда ба як тарзи норавшан ба гӯшаш расид. Ӯ дар як вазъияти хело нобоб ҳиҷолатмандона дар мобайни хона истод ва зӯр зада фикр мекард, ки ҷӣ кор кунад. Аммо меҳмонон ӯро диданд, бо доду фаръед пешвозаш карданд ва ҳамашон дарҳол ба даҳлез баромада шинели ӯро боз як бор тамошо карданд. Акакий Акакиевич агарчанде қисман шарм дошт, аммо азбаски одами софдиле буд, аз тарафи ҳама таъриф карда шудани шинелро дида

хурсанд нашуда наметавонист. Баъд худ аз худ маълум аст, ки ҳама ҳам худи ўро, ҳам шинелашро тарк карданд ва мувофиқи расму одати муқаррарӣ ба сари столҳои қартабозӣ нишастанд. Ҳамаи ин ғалоғула, гуфтугӯ ва тӯдаи одамон дар назари Акакий Акакиевич тавре аҷиб менамуд. Ў саргаранг шуда, намедонист, ки чи кор кунад, дасту пой ва тамоми баданашро чи хел нигоҳ дорад; ниҳоят, дар пеши қартабозон нишаст, ба қартаҳо нигоҳ мекард, гоҳ ба рӯи яке ва гоҳ ба рӯи дигаре аз қартабозон назар меандоخت ва пас аз фурсате ба ҳамёзакашӣ сар кард, ҳис кардан гирифт, ки дилгир шуда истодааст, хусусан ин ки кайҳо он соате расида буд, ки ў мувофиқи одаташ дар ин вақт хоб мекард. Меҳост бо соҳиби хона хайру хӯш кунад, лекин ўро намонданд ва гуфтанд, ки ба шарафи шинели нав албатта як қадаҳӣ шампанский нӯшидан лозим аст. Баъд аз як соат таом оварданд, ки он иборат аз винегрет, гӯшти яхнии гӯсола, паштет, пирожкиҳои қандин ва шампанский буд. Акакий Акакиевичро маҷбур карданд, ки ду қадаҳ нӯшад, баъд аз нӯшидани ин ду қадаҳ ў ҳис кард, ки ҳама дар хона хушҳолтар шуданд, валекин ҳаргиз фаромӯш намекард, ки соат дувоздаҳ шуд ва кайҳо вақти ба хона рафтан расидааст. Барои ин ки соҳиби хона ўро ба ягон тариқа нигоҳ дошта намонад, оҳиста аз хона баромад, дар даҳлез шинели худро ёфт (лекин шинелашро дар рӯи хона дида таассуф кард), онро афшонда ҳаргуна пашму пати ба он часпида мондaro гирифта партофт, шинельро пӯшид ва аз зина поин фурумада ба кӯча баромад. Кӯча ҳанӯз равшан буд. Баъзе дӯкониҳои майда-чӯйдафурушӣ, ки онҳо клубҳои доимии пешхизматҳо ва ҳаргуна хизматгоронанд, кушодагӣ буданд, дӯкониҳои дигар бастагӣ бошанд ҳам, аз даруни онҳо ба дарозии роғи дархшон рӯшноӣ намудор буд ва ин рӯшноӣ нишон меод, ки дар ин дӯкониҳои ҳанӯз одамон ҳастанд ва эҳтимол хизматгори он ки хизматгорзанон сӯхбат ва гуфтугӯи худро акнун ба охир расонида истодаанд ва дар кучо будани худро ба хӯҷаинҳон нагуфта, онҳоро тамоман дар ҳайрат монданд. Акакий Акакиевич хушҳолона роҳ мерафт ва ҳатто маълум нест барои ҷӣ бошад, аз паси як хоним якбора давидани ҳам шуд, ки он хоним барқвор

аз паҳлунӣ ӯ гузашта рафт ва ҳар як узви баданаш ҳаракати ғайри оддӣ дошт. Аммо Акакий Акакиевич дар ҳол ҳудро нигоҳ дошт ва боз монанди аввала хеле суст кадам монда рафтан гирифт ва аз он чобукрафторӣ, ки маълум нест якбора аз кучо пайдо шуда буд, ҳатто ҳудаш ҳам тааҷҷуб мекард. Даре нагузашта аз пеши вай ҳамон кӯчаҳои холие баромаданд, ки онҳо ҳатто рӯзона ҳам камодаманд, чи ҷои он ки шабона бошад. Акнун он кӯчаҳо боз ҳам ҳолӣ ва хилваттар шуда буданд: фонусҳо камтар во меҳӯрданд — маълум буд, ки акнун барои онҳо камтар равшан дода мешуд; биноҳои ҷӯбин ва деворҳои тахтагин сар шуданд; дар ҳеҷ кучо ҷондоре ба назар наменамуд, дар кӯчаҳо фақат барф мекурахшид ва кулбаҳои пастаки хомӯш, ки дарҳои пушти тирезаҳои бастагӣ буд, андӯхгинуна сиёҳ метофтанд. Акакий Акакиевич ба ҷое расид, ки аз он ҷо майдони васеи беканоре сар мешуд, ки биноҳои он тарафи вай базӯр ба назар менамуданд ва ҳуди майдон намуди биёбони хавлангезеро дошт.

Дар дуродур, ҳудо медонад дар кучо бошад, аз қадам як будкаи посбонӣ, ки гӯё дар як канори дунё истода буд, ҷароғчае базӯр милт-милт ба назар метофт. Дар ин ҷо хушҳолии Акакий Акакиевич хеле паст шуд. Ӯ бо як тарси беихтиёрон ба ин майдон кадам монд, гӯё ки дилаш ким-чи хел фалокатеро пешаки хис карда буд. Ба ақиб ва ба атроф назар андохт: дар атрофи ӯ гӯё баҳри беканоре воқеъ буд. «Не, беҳтар ин ки нигоҳ накунам», гуфт дар дил ва ҷашмонашро пӯшида рафтан гирифт, вақте ки ҷашмонашро кушода фаҳмидани шуд оё канори майдон наздик бошад, якбора дид, ки дар назди ӯ, қариб дар пеши ҷашмаш ким-чи хел одамони мӯйлабдор истодаанд, лекин ҷӣ хел одамон будани онҳоро ҳатто дурусттар дида ҳам натавонист. Пеши ҷашмонашро пардаи туман гирифт ва дилаш саҳт ба тапиш даромад. Яке аз он одамон аз гиребони ӯ гирифта бо як овози ба садои раъд монанде гуфт: «Охир, ин шинель аз он ман-ку!» Акакий Акакиевич дар ин дам меҳост, ки «вой дод!» гуфта фаръед кунад, лекин дигаре аз он одамҳо мушти калониаш ба каллаи амалдор монанди ҳудро ба ҳуди пеши даҳони Акакий Акакиевич оварда гуфт: «кани дод гуфта ҳам бин!» Акакий Акакиевич фақат ҳаминро

ҳис кард, ки шинелашро кашада гирифтанд, ўро бо зону як бор заданд, ва ў пуштноки ба рӯи барф ғалтил ва дигар ҳеч чизро ҳис накард. Пас аз якҷанд дақиқа ба ҳуш омада ба по хест, аммо дар пеши ў дигар касе набуд. Ҳис кард, ки дар майдон хунук хӯрда истодааст, шинель нест, доду бедод сар кард, аммо чунон менамуд, ки ўгё овозаш то канори майдон рафта расидан ҳам намерост. Дар ҳолати ноумедӣ пайваста доду фаръёд карда аз мобайни майдон рост ба тарафи будка давид, ки дар назди он посбоне истода буд ва ба табарзини худ такъя карда гӯё бо як ҳисси кунҷковӣ нигоҳ карда доништан мерост, ки барои чӣ касе аз дур ба сӯи ў медавад ва дод мезанад. Акаиқ Акаиқевич тозон ба пеши ў расида, нафастанг шуда фаръёд кардан гирифт, ки ў ба ҷои он ки посбонӣ кунад, хоб кардааст, ба ҳеч чиз диққат намекунад, намебинад, ки касеро ғорат мекунад. Посбон ҷавоб дод, ки ҳеч чизро надидааст, фақат дидааст, ки ду кас ўро дар мобайни майдон нигоҳ доштанд, ва гумон кардааст, ки онҳо эҳтимол ошноҳои ў бошанд; ба ҷои ин ки беҳуда ҷанҷол бардорад, фардо назди назоратчи равад, назоратчи одами шинельдуздро ёфта мегирад. Акаиқ Акаиқевич дар ҳолате ки сар то пояш бетартиб буд, тозон ба хона омад: андак мӯе, ки ханӯз дар ҷаққаҳо ва паси гарданааш боки монда буд, тамоман парешон шуда буд; пахлуяш, сари синааш ва шалворааш тамоман барфолуд буд. Соҳибхонаи ў — пиразан тақ-таки бадҳайбати дарро шунида бо шитоб аз ҷогаҳаш хест ва танҳо як кафшашро ба як по пӯшида дар ҳолате ки аз хоксорӣ пеши куртаашро бо даст дошта синаашро панаҳ мекард, ба сӯи дар шитофт; вале дарро кушода ва Акаиқ Акаиқевичро дар ин аҳвол дида худро ақиб кашид. Вақте ки Акаиқ Акаиқевич сурати ҳолро баён кард, пиразан даст афшонд ва гуфт, ки рост ба назди сардори полиция рафтан даркор аст, чунки назоратчин полиция фиреб медиҳад, ваъда медиҳаду беҳуда овора мекунад; беҳтар аз ҳама рост ба пеши сардори полиция рафтан даркор аст, худӣ вай ҳатто бо сардори полиция шинос аст, чунки чухонзан Анна, ки пештар ба вай ба сифати ошпаззан хизмат мекард, акнун ба хонаи сардори полиция ба хизмати доягӣ даромадааст, хангоме ки сардори полиция аз пеши хонаи онҳо саво-

ра мегузарад, вай ўро бисъёр вақт мебинад, инчунин ў хар рӯзи якшамбе ба калисо омада ибодат мекунад ва дар айни замон ба ҳама бо кушодарӯи нигоҳ мекунад ва бинобар ин аз рӯи ҳамаи аломатҳо маълум аст, ки бояд одами хуб бошад. Акакий Акакиевич баъд аз шунидани ин қарордоди пиразан маъюсона оҳиста-оҳиста қадам монда ба хонаи худ рафт, ва дар бораи он чӣ ки имшаб аз сари Акакий Акакиевич гузашт, муҳокима карданро ба касе ҳавола мекунем, ки ў аҳволи каси дигареро то як дараҷа тасаввур карда метавонад. Акакий Акакиевич пагоҳии барвақт назди сардори полиция рафт, вале гуфтанд, ки ў хобидааст; дар соати даҳ омад—боз гуфтанд, ки: «хобидааст», дар соати ёздаҳ омад — гуфтанд, ки «сардори полиция дар хона нест»; вақти таоми пешин омад—вале мирзоёни дар даҳлез буда ўро ҳаргиз ба пеши сардори полиция даромадан намонданд ва мехостанд албатта бифаҳманд, ки бо чӣ кор омадааст, ўро чӣ лузумият ба ин ҷо овардааст ва чӣ ҳодиса рӯй додааст. Ба ҳамин тариқ, ниҳоят Акакий Акакиевич аввалин бор дар умраш характери худро нишон додани шуда ба таври қатъӣ гуфт, ки ба ў шахсан худи сардори полицияро дидан лозим аст, онҳо ба намондан ҳақ надоранд, ў аз департамент бо кори давлатӣ омадааст ва агар аз болои онҳо шикоят кунад, онгоҳ чашмашон ба ҷояш меафтад. Дар муқобили ин гапҳо мирзоён ба чизе гуфтан ҷуръат накарданд ва яке аз онҳо барои ҷеғ задани сардори полиция рафт. Сардори полиция ба нақли ҳодисаи дуздида шудани шинель навъе ба таври хеле аҷиб муносибат кард. Ба ҷои он ки ба ҷиҳати асосии кор диққат кунад, ў ба Акакий Акакиевич чунин саволҳо додан гирифт: барои чӣ ин қадар бевақт ба хона бармегашт, оё дар ягон ҷои ношоиста набуд ва надаромада буд, аз ин гапҳо Акакий Акакиевич тамоман дар ҳиҷолат монда аз пеши ў баромад ва намедонист, ки кори шинель ба роҳи тафтиш медарояд ё не. Ў тамоми он рӯз дар маҳкама набуд (ин ҳодиса дар умраш аввалин бор рӯй дода буд). Рӯзи дигар бо ранги сап-сафед канда ва бо капоти кӯҳнааш ба хизмат ҳозир шуд, ки аҳволи ин капот боз ҳам ғамангезтар шуда буд. Хабарӣ дуздида шудани шинель, агарчанде баъзе амалдорҳо ҳам ёфт шуданд, ки ҳатто дар ин бобат ҳам Акакий Акакиевич-

ро масхара карданд, бисъёр касонро мутаассир кард. Дарҳол қарор доданд, ки барои ӯ аз ҳар кас пул чида диҳанд, вале маблағи ночизе чамъ шуд, зеро амалдорон бе он ҳам пули бисъёре харч карда буданд: онҳо барои харидани сурати директор имзо карда буданд ва бо таклифи сардори шӯъба ба ким-чи хел китобе обуна шуда буданд, ки сардори шӯъба ошнои муаллифи он китоб будааст, — хулоса, маблағи хеле ночизе чамъ шуд. Касе аз рӯи шафқату тарахҳум қарор дод, ки ба Акакий Акакиевич ҳеч набошад, бо маслиҳати хуб ёрӣ кунад, ӯ гуфт, ки Акакий Акакиевич ба пеши назоратчи полиция наравад, зеро мумкин аст ҳамин тавр ҳам шавад, ки назоратчи полиция ба таҳсини сардорон сазовор шудан хоста бо ягон восита шинельро ёбад, аммо агар Акакий Акакиевич исботи қонунӣ нишон надиҳад, ки шинель азони ӯст, онгоҳ шинель қатъи назар аз ёфт шуданаш бо вучуди он дар полицияхона мемонад; бинобар ин беҳтар ин ки ӯ ба як *шахси намоён* муроҷиат кунад, ки он *шахси намоён* бо одамони даркорӣ мукотиба ва гуфтугузор карда маҷбур карда метавонад, ки кор бомуваффақият пеш равад. Илоче набуд, Акакий Акакиевич қарор дод, ки ба назди он *шахси намоён* равад. Вази-фаи он *шахси намоён* маҳз чи хел ва аз ҷӣ иборат буд, ин то ҳол маълум нашудааст. Доништан лозим аст, ки он *як шахси намоён* ба қарибӣ шахси намоён шудааст, вале то он дам шахси нонамоён буд. Валекин мансаби ӯ назар ба мансабҳои дигари боз ҳам намоёнтар ак-нун намоён башумор намерафт. Аммо ҳамеша доираи чунин одамоне ёфт мешавад, ки онҳо чизи дар назари дигарон намоён набударо ҳам намоён медонанд. Он *шахси намоён* мекушид, ки намоёнии худро бо бисъёр воситаҳои дигар боз ҳам зиёдтар кунад, масалан: чу-нон тартибе муқаррар карда буд, то ки амалдорони аз худаш пасттар ўро ҳангоми ба хизмат омаданаш дар пеши зина пешвоз гиранд; то ки ҳеҷ кас рост ба пеши ӯ даромада натавонад, балки ҳама кор бо тар-тиби қатъӣ карда шавад: дар бораи ягон кор коллеж-ский регистратор ба губернский секретарь арз кунад, гу-бернский секретарь ба титулярный советник, ё ки ба ягон шахси дахлдор арз кунад, то ки кор баъд ба ҳамин тариқ то ба худи ӯ рафта расад. Ҳамин тавр дар

Руси муқаддас ҳама ба касалии тақлидкунӣ гирифтор шудаанд, ҳар кас ба сардори худ тақлид мекунад. Хатто меғӯянд, ки кадом як титулярний советник, вақте ки ўро ба мудирии кадом як канцелярияи ҷудогонаи хурде таъин карда буданд, фавран барои худ хонаи алоҳидаеро ҷудо карда гирифта, онро «махкама» номидааст ва дар дами дар ким-чи хел капелъдинерҳои¹ гиребонсурх ва канори камзӯлашон зарринро мондааст, ки онҳо аз дастаи дар гирифта онро барои ҳар як каси омадагӣ мекушодаанд, агарчанде ки дар он «махкама» як столи муқаррарии хатнависӣ ҳам базӯр гунҷида метавонистааст. Тарзи кордорӣ ва қоидаю одатҳои *шахси намоён* босавлат ва бокарруфар буда, лекин чандон мураккаб набуд. Пояи асосии системаи ӯ иборат аз қатъият буд. «Қатъият, қатъият ва — қатъият», меғуфт ӯ мувофиқи одат ва дар аснои гуфтани сухани охирин ба рӯи ҳамсӯҳбати худ одатан хеле маънидор нигоҳ мекард. Ва ҳол он ки барои гуфтани ин гапҳо ҳеҷгуна сабабе ҳам набуд, зеро даҳ нафар барин амалдороне, ки тамоми механизми маъмурияти канцелярияро ташкил медоданд, бе он ҳам бояду шояд дар зерӣ тарсу ваҳм буданд: онҳо ҳамин ки ўро аз дур медиданд, дарҳол корҳои худро ба як сӯ гузошта, то аз мобайни хона гузашта рафтани сардор қоматашонро рост гирифта бо вазъияти низомӣ меистоданд. Гуфтугӯи муқаррарии ӯ бо амалдорони дараҷаи паст ранги ҷиддӣ ва қатъӣ дошт ва қариб иборат аз се ҷумла буд: «шумо ҷӣ ҳад доред? оё медонед бо кӣ гап зада истодаед? оё мефаҳмед, ки дар назди шумо кӣ истодааст?» Валекин ботинан одами некдил буд, бо рафиқонаш хушмуомила ва боилтифот буд; аммо мартабаи генералӣ ўро тамоман саргаранг карда монд. Мансаби генералиро гирифта сари калобаашро гум кард, майнаш гич шуда саросема шуда монд ва намедонист, ки чи кор кунад. Агар бо шахсони аз ҷиҳати мартаба бо худаш баробар кордор шавад, одам барин рафтор мекард, чунон ки лозим аст, одами хеле дуруст, дар бисёр бобатҳо ҳатто одами боақл буд; аммо ҳамин ки ба сӯҳбати шахсони аз ҷиҳати мансаб ақаллан

¹ Капильдинер—хизматчини театр, ки билетҳоро тафтиш мекунад. (*Мутарҷим.*)

як дарача пасттар аз худаш афтода мемонд, дар он чо ахволаш чунон бад мешуд, ки он тараф надошт: чизе нагуфта хомӯш менишаст ва ахволи ӯ раҳми касро меовард, хусусан ин ки ҳатто худаш ҳам хис мекард, ки агар дар чои дигар мебуд, хеле беҳтар вақтгузарони карда метавонист. Аз ифодаи чашмонаш баъзан дида мешуд, ки бисёр меҳост ба ягон сӯҳбати завқовар ё ба ягон даврае ҳамроҳ шавад, вале ӯро чунин як фикре бозмедошт, ки: оё ин аз тарафи ӯ рафтори аз ҳад зиёд намешавад, оё бетакаллуфӣ намешавад ва аз ин сабаб оё эътибори худро гум намекунад? Ва дар натиҷаи ҳамингуна фикру мулоҳизаҳо доимо якзайл хомӯш менишаст, фақат гоҳ-гоҳ ким-чи хел овозҳои якҷилогӣ аз даҳон мебаровард ва аз ин рӯ лақаби одами дилгирро гирифта буд. Акакий Акакиевичи мо мана ба назди ҳамингуна шахси намоён омад, вале дар як вақти хеле номусонд омад, ин омаданаи барои худ ӯ бечо баромад, агарчанде ки барои шахси намоён айнӣ вақташ буд. Шахси намоён дар кабинети худ нишаста бо як ошнои дерина ва рафиқи айёми бачагиаш, ки ба қарибӣ ба ин чо омада буд ва онҳо ҳамдигарро чандин сол боз надида буданд, хеле ва хеле хушхолона гарми сӯҳбат буд. Дар ин вақт ба ӯ арз карданд, ки кадом як Башмачкин омадааст. ӯ бо овози қатъӣ пурсид: «кист вай?», ба ӯ ҷавоб доданд, ки: «кадом як амалдор». — «А! сабр мекунад, ҳоло фурсат нест», гуфт шахси намоён. Дар ин чо гуфтан лозим аст, ки шахси намоён тамоман дурӯғ гуфт: ӯ фурсат дошт, бо ошнояш кайҳо аз ҳар хусус гап зада гирифта буданд ва акнун дар аснӣ гуфтугӯ онҳо хеле вақт дуру дароз хомӯш мемонданд ва ба рони якдигар охиста бо даст зада мегуфтанд: «Хӯш, ҳамин тавр гӯед, Иван Абрамович!» — «Ана ҳамин тавр, Степан Варламович!» Вале ҳамин тавр бошад ҳам, бо вучуди он ӯ фармуд, ки амалдори омадагӣ сабр кунад, то ба ошнояш, ки кайҳо боз хизмат намекард ва дар кишлоки худ хонанишин шуда буд, нишон диҳад, ки амалдорон дар дахлези ӯ чи қадар вақт мунтазир шуда менишинанд. Ниҳоят ба қадри дилхоҳ сӯҳбат карда ва аз он ҳам зиёдтар ба қадри даркорӣ хомӯш нишаста, дар рӯи креслои хеле бароҳати такьяш ба акиб ҳамшаванда сигаре кашида, баъд гӯё ки якбора ба хотир оварда

бошад, ба саркотибаш, ки бо якчанд коғаз дар даст барои арз омада дар дами дар истода буд, гуфт: «Воқеан, дар он ҷо гӯё амалдоре мунтазир истодааст; ба вай бигӯед, ки даромаданааш мумкин аст». Намуди хоксоронаи ҳалими Акакий Акакиевич ва вицмундири кӯҳнаияки вайро дида, ба вай якбора рӯй оварду гуфт: «Ба шумо чӣ даркор?» Ӯ ин суханҳоро бо овози қатъии кандашаванда гуфт, ки ингуна оҳанги гапзаниро ҳанӯз як ҳафта пеш аз гирифтани вазифаи ҳозира ва мансаби генералиаш дар ҳонаи худ, дар танҳои ва дар назди оина пешаки машқ карда қасдан ёд мегирифт. Акакий Акакиевич тарси даркориро пешаки ҳис намуд, андаке саросема шуд ва ҳар қадар ки метавонист, ҳар қадар ки озодии забонаш ба ӯ имконият меод, калимаи «инзайлӣ»-ро ҳатто аз вақтҳои муқаррарӣ ҳам зиёдтар қор фармуда сурати ҳолро баён кард, ки шинель тамоман нав буд, ва акнун ӯ ноинсофона ғорат карда шудааст, акнун ба вай мурочиат намуда илтимос мекунад, ки бо шафоати худ навъе карда инзайлӣ, шояд ба ҷаноби обер-полицмейстер¹ ё ба ягон каси дигар хат нависад ва шинельро ёфта диҳад. Ингуна муомила ба назари генерал, маълум нест аз чӣ сабаб бошад, бетакаллуфона намуд. «Шумо чӣ гуфта истодаед, ҷаноби мӯхтарам», давом кард ӯ суханаширо канда-канда: «магар тартибро намедонед? ба кучо даромадед? магар тариқи қордориро намедонед? Шумо бояд дар ин бора аввал ба канцелярия ариза медед; ариза ба дасти мундири шӯъба мегузашт, баъд ба саркотиб дода мешуд ва баъд аз он саркотиб ба пеши ман меовард...»

Акакий Акакиевич тамоми буду шуди он як қатра ҷасоратеро, ки дар худ дошт, бо кӯшиши тамом ҷамъ карда ва дар айни замон арақшор шуда истодани сару рӯяшро ҳис карда истода гуфт: «Лекин, ҷаноби олимақом, ман ҷаноби олимақом, ҷуръат карда шуморо аз ҳамин сабаб ташвиш додам, ки котибҳо инзайлӣ... мардуми бовар карда намешудагӣ ҳастанд...»

«Чӣ, чӣ, чӣ? — гуфт шахси намоён. — Шумо ин хел ҷасоратро аз кучо пайдо кардед? ингуна фикрҳо

¹ Обер-полицмейстер — сардори полицияи шаҳр. (Мутарҷим.)

дар сари шумо аз кучо пайдо шуд? ин чӣ худсариест, ки ба муқобили сардорон ва калонҳо дар байни ҷавонҳо паҳн шудааст!» Шахси намоён аз афти кор пай набурда буд, ки синни Акакий Акакиевич кайҳо аз панҷоҳ гузаштааст. Бинобар ин агар ўро ҷавон номидан мумкин бошад ҳам, магар ин ки танҳо нисбатан ҷавон номида мешуд, яъне нисбат ба касе, ки синнаш ба ҳафтод расида бошад. «Оё шумо медонед ин гапҳоро ба кӣ гуфта истодаед? оё мефаҳмед дар назди шумо кӣ истодааст? шумо инро мефаҳмед, инро мефаҳмед? ман аз шумо пурсида истодаам». Дар ин вақт ў по барзамин кӯфта овозашро ба чунон нотаи баланд бардошт, ки ҳатто на як худи Акакий Акакиевич аз ин ба даҳшат меафтод. Акакий Акакиевич ҷо ба ҷо шахшуда монд, калавид, тамоми баданаш ба ларза даромад ва ҳаргиз ба по истода натавонист: агар дар ин вақт қаравулон давида омада ўро даст намегирифтанд, албатта ба рӯи пол меғалтид. Ўро дар ҳолате ки қариб беҳиссу беҳаракат буд, бароварданд. Шахси намоён бошад, аз он ҷиҳат ки таъсири гапҳояш аз ҷашмдошти ҳудаш ҳам зиёдтар шуда буд, хурсанд шуда ва аз фикри он ки сухани ў ҳатто одамро беҳуш карда метавонад, тамоман нашъаманд гардида, аз зери ҷашм ба ошнояш назар андохт, то фаҳмад, ки ў ба ин кор чи хел нигоҳ мекунад ва бо хурсандӣ дид, ки ошнояш дар як ҳолати тамоман номуайяне монда буд ва ҳатто худаш ҳам акнун тарсида истода буд.

Акакий Акакиевич чӣ тавр аз зинапоя фурумад, чӣ тавр ба кӯча баромад, инро ҳаргиз ба хотир оварда наметавонист. Ў на ҳаракати дасташро ҳис мекард ва на ҳаракати пояшро. Дар умраш то ҳол ҳеҷгоҳ аз генерал ин қадар сарзаниш ва ҳақорати саҳт надида буд, ва боз аз генерали бегона. Ў дар айни шиддати шамоли саҳт, ки дар кӯчаҳо ғиззос зада садо мебаровард, даҳонашро калон кушода ва дам ба дам аз пайраҳаҳо ба поин қадам монда ва боз худро боло гирифта роҳ мерафт; шамол мувофиқи одати Петербург аз чор тараф, аз тамоми тангкӯчаҳо ба рӯи ў беамон мезад. Дар як лаҳза гулӯяшро шамол гирифт ва ў ба хона расида дигар маҷоли як даҳан гап задан ҳам надошт; тамоми баданаш варама карда, ба бистари беморӣ афтод. Зарбаи сарзаниши даркорӣ баъзан то ҳамин дара-

ча сахт мешавад! Рӯзи дигар дар вай табларзаи сахте сар шуд. Ба шарофати ёрии олиҳимматонаи иқлими Петербург беморӣ аз ҳадде, ки чаши доштан мумкин буд, зудтар бад шудан гирифт, ва вақте ки доктор омад, баъд аз дидани набзи бемор ғайр аз тарбандӣ фармудан дигар ҳеҷ илоҷе наёфт ва он ҳам танҳо барои он ки бемор бе ёрии валинеъматонаи медицина намонад; лекин дар худӣ ҳамин вақт доктор гуфт, ки баъд аз якуним шабонарӯз албатта кори бемор тамои мешавад. Баъд ба соҳибхоназан мурочиат карда гуфт: «Шумо, онаҷон, вақтро беҳуда нагузаронда аз ҳозир барои ӯ тобут фармояд, тобут аз ҷӯби карағай бошад, чунки агар аз ҷӯби дарахти булут бошад, барои ӯ қимат меафтад». Оё Акакий Акакиевич ин суҳанҳои барои ҳудаш машъумро шунид ва агар шунид бошад ҳам, оё ин суҳанҳо ба ӯ таъсири ҳаяҷоновар кард, оё ба умри бадбахтонаи худ афсӯс хӯрд, — ин ҳаргиз маълум нест, зеро ҳамеша дар оташи таб сӯхта сафсата мегуфт. Ҳодисаҳои яке аз дигаре аҷибтар паси ҳамдигар дар ҳаёлаш пайдо мешуданд: гоҳ Петровиҷро меидид ва ба ӯ шинеле мефармуд, ки барои дастгир кардани дуздон домҳо дошта бошад, дуздон пайваста ба назараш дар тағи кат менамуданд, ва ӯ дам ба дам пиразанро ҷеғ мезад, ки як дуздро ҳатто аз зерӣ кӯрпаи ӯ кашида барорад; гоҳ мекурсид, ки чаро дар пеши ӯ капоти кӯҳна овезон аст, ва ҳол он ки шинели нав дорад; гоҳ ба назараш менамуд, ки дар пеши генерал истодааст ва сарзаниши даркорино шунида мегуянд: бубахшед, ҷаноби олимаком; ниҳоят, гоҳ ҳатто носазогӯӣ карда ҷунон алфози кабеҳ мегуфт, ки пиразан, ки ҳеҷгоҳ аз даҳони ӯ ингуна гапҳоро нашунида буд, тарсида ҳатто салиб мекашид, хусусан ин ки ин гапҳо бевосита пас аз суҳанҳои «ҷаноби олимаком» гуфта мешуданд. Баъд аз он ҷунон сафсатаҳои тамои бемаънӣ мегуфт, ки аз онҳо ҳеҷ чиз фаҳмидан мумкин набуд; фақат ҳаминро фаҳмидан мумкин буд, ки суҳанҳо ва фикрҳои бетартиб ҳамеша танҳо ба ҳамон шинель дахл доштанд. Оқибат, бечора Акакий Акакиевич ҷон дод. На хона ва на ҷизҳои ўро печат накарданд, зеро аввал ин ки меросхӯрон набуданд, сониян, мероси хеле каме монда буд; ҷунончи: як даста парҳои қоз, як дастақоғази сафеди давлатӣ, се ҷуфт ҷулӯб, ду-се дона

тугмаи аз шалвор канда шудагӣ ва капоти ба хонанда маълум. Ҳамаи ин чизҳо насиби кӣ шуд — инро худо медонад: эътироф мекунам, ки ҳикояткунандаи ин повесть ба донишони он ҳатто рағбат ҳам накардааст. Акакий Акакиевичро бурда гӯронданд. Ва Петербург бе Акакий Акакиевич монд, гӯё ки ӯ дар он ҷо ҳеҷгоҳ набуд. Махлуке, ки ҳеҷ кас ҳимояаш намекард, дар назари ҳеҷ кас қадру қимате надошт, ҳеҷ кас ба ӯ аҳамияте намедод, ҳатто диққати ягон табиатшиносро, ки магаси оддиро ҳам ба нӯги сӯзан халонда ва онро бо микроскоп тафтиш мекунад, ба сӯи худ нақшида буд, беному нишон ғойб шуд; махлуке беному нишон рафт, ки ба масҳаракуниҳои канцелярӣ мутеона тоб меовард ва бе ҳеҷ як кори фавқуллодае ба хоки қабр сар монд, аммо агарчанде дар ҳуди охири умраш бошад ҳам, бо вучуди он меҳмони азизе дар намуди шинель ба пеши назараш як намоён гашту ба ҳаёти фақиронаи он мискин фақат як лаҳзае рӯҳ бахшид ва баъд бадбахтӣ ба сари ӯ ҳам тоқатшиканона фуру рехт, чуноне ки ба сари подшоҳон ва ҳукмфармонӣ олам ҳам ҳамингуна фуру рехтааст... Баъд аз якчанд рӯзи вафоташ аз департамент ба хонаи ӯ қаравуле бо фармон фиристода шуда буд, ки фавран ҳозир шавад: чунки сардор талаб кардааст; аммо қаравул бе ҳеҷ натиҷа баргашта омад ва арз кард, ки Акакий Акакиевич дигар омада наметавонад ва ба саволи «чаро?» ин суҳанҳоро гуфт: «ҳамин тавр, ӯ мурдааст, чор рӯз пеш гӯрондаанд». Ба ҳамин тариқ дар департамент аз марги Акакий Акакиевич хабардор шуданд, ва рӯзи дигар дар ҷои ӯ амалдори дигаре нишаста буд, ки хеле қадбаландтар буд ва ҳарфҳоро на он тавр рост-рост, балки хеле яктарафа ва қач менавишт.

Аммо кӣ ҳаёл карда метавонист, ки дар ин ҷо қисси Акакий Акакиевич ба охир намерасад, ва ӯ баъд аз маргаш бо ҳукми тақдир боз якчанд рӯз бо шӯру ғавғо арзи вучуд мекунад, гӯё ки ин барои ҳаёти назари ҳеҷ касро ба худ ҷалб накардаи ӯ мукофот бошад? Вале ҳамин тавр шуд ва охири қисси ҳузновари мо баногоҳ ранги афсонавӣ гирифт. Дар Петербург банохост овозае паҳн шуд, ки дар наздикии кӯпуки Калинин ва дуртар аз он шабона мурдае дар намуди амалдор пайдо шуда, кадом як шинели дуздидашуда-

ро кофтуков мекардааст ва бо баҳонаи шинели дузд бурдагӣ аз тани одамон, мансабу мартабаи онҳоро фарқ накарда, ҳаргуна шинельҳоро кашида мегирифтааст: шинельҳои аз пӯсти гурба, аз пӯсти қундуз, пахтагӣ, аз пӯсти енот, аз пӯсти рӯбоҳ, пӯстинҳои аз пӯсти хирс, хулоса ҳаргуна мӯина ва пӯстхоеро, ки одамон барои пӯшондани баданашон фикр карда ёфтаанд, кашида мегирифтааст. Яке аз амалдорони департамент он мурдaro бо чашми худ дидааст ва дарҳол Акакий Акакиевич будани ӯро шинохтааст; аммо аз дидани ин ҳол чунон ба тарсу ваҳм афтадааст, ки бо тамоми қувват роҳи гурезро пеш гирифтааст, бинобар ин ӯро дурусттар дида натавонистааст ва фақат дидааст, ки мурда аз дур ба сӯи вай бо ангушт таҳдид кардааст. Аз ҳар тараф паси ҳам шикоятномаҳо меомад, ки тахтапушт ва китфҳои фақат титулярний советникҳо ҳам як гапе буд, лекин тахтапушт ва китфҳои ҳатто худ советникҳои махфӣ ҳам бинобар шабона кашида гирифта шудани шинельҳо саҳт шамол меҳӯрад. Дар полиция фармоиш дода шуда буд, ки он арвоҳро ба ҳар воситае ки бошад, зинда ё мурда дастгир кунанд ва намунавор ҷазои саҳт диҳанд, ва ӯро ҳатто қариб дастгир ҳам карда буданд. Яъне посбони кадом як маҳаллае дар тангкӯчаи Кирюшкин он мурдaro дар худӣ ҷои ҷиноят аз гиребонаш маҳкам гирифта буд, ки дар ин вақт мурда меҳост ба кадом як музикачии истеъфодода, ки як вақтҳо найнавозӣ мекардааст, ҳуҷум карда шинели матоаш патдори ӯро аз тан кашида гирад. Посбон аз гиребони мурда гирифта бо фаръед ду рафики худро ҷеғ зад ва мурдaro ба дасти онҳо супурда ҳудаш як лаҳза ба соқи мӯзааш даст андохта тамокудони худро баровард, то ки ба бинии дар умраш шаш бор хунукзадаи худ ба муддате ғизои рӯҳ диҳад; вале тамоку, аз афти кор, аз чунон навъе буд, ки ба он ҳатто мурда ҳам тоб оварда наметавонист. Посбон сӯроҳи рости биниашро бо ангушт маҳкам карда, ба сӯроҳи ҷапи бинӣ ним ҳаввуч тамокуро акнун мекашам гуфта буд, ки дар ин вақт мурда саҳт атса зада чашми ҳар се посбонро бо ҷакраҳои оби даҳонаш пур кард. То ин ки онҳо ҷашмонашонро бо муштҳоишон молидан меҳостанд, мурда аз назар ғойб шуд, ва онҳо ҳатто намедонистанд, ки

Ў ҳақиқатан ба дасташон афтода буд ё не. Аз ҳамон дам сар карда посбонон аз мурдаҳо чунон метарсидагӣ шуданд, ки ҳатто ба даст гирифтани одамони зинда ҳам чуръат намекарданд ва фақат аз дур овоз меоданд, ки: «Ҳой ту, ба роҳи худат рафтан гир!», ва амалдори мурда ҳатто дар он тарафи кӯпруки Қалинка ҳам намудор шудан гирифта ба дили ҳамаи одамони тарсонҷак воҳимаи зӯр меандохт. Вале мо як *шахси намоёнро* тамоман аз хотир баровардаем, ки ӯ, гуфтан мумкин аст, дар ҳақиқат сабабгори ранги афсонавӣ гирифтани воқиаи тамоман ҳақиқие буд. Пеш аз ҳама ҳаққоният талаб мекунад гӯем, ки як *шахси намоён* аз баромада рафтани бечора Акакий Акакиевичи саҳт ҳақоратдида дере нагузашта дар худ чизе монанди таассуф ҳис кард. Ҳисси тараҳҳум ба ӯ бегона набуд; бисъёр ҳиссиёти нек дар дили ӯ роҳ меёфт, агарчанде ки мансабаш ба зоҳир гардидани онҳо бисъёр вақт монеъ мешуд. Ҳамин ки рафиқи мусофираш аз кабинети ӯ баромад, ӯ Акакий Акакиевичи бечораро ба ёд оварда ҳатто ба фикр фуру рафт. Ва аз ҳамин дам сар карда бечора Акакий Акакиевич, ки ба сарзаниши хизматӣ тоб оварда натавониста буд, қариб ҳар рӯз ба ҳаёли ӯ меомад. Дар бораи Акакий Акакиевич фикр карданаш ўро то ба дараҷае ба ташвиш андохт, ки пас аз як ҳафта ҳатто қарор дод ба пеши Акакий Акакиевич амалдореро фиристода бифаҳмад, ки ҳолу аҳволаш чӣ тавр аст ва оё дар ҳақиқат ба вай бо ягон роҳ ёрӣ кардан мумкин бошад ё не; вақте ба ӯ гуфтанд, Акакий Акакиевич ба таври ногаҳонӣ бо табларза мурдааст, ӯ хеле дар ҳайрат монд, маломати вичдон ҳис кард ва тамоми рӯз табъаш хира буд. Қадаре худро андармон кардан ва таассуроти ногуворро фаромӯш кардан хоста, ӯ ба шаби зиёфати яке аз ошноҳои худ рафт ва дар он ҷо чамъомади одамони дурустро дид, ва аз ҳама хубтараш ин буд, ки дар он ҷо одамони мансабашон қариб ба якдигар баробар чамъ омада буданд, бинобар ин ӯ худро тамоман озод ҳис карда метавонист. Ин ба аҳволи рӯҳияи ӯ таъсири хуше дошт. Ӯ худро озод ҳис карда, рӯҳаш кушода шуд, дар сӯҳбат хушмуомила ва боилтифот гардид, ҳулоса он шаби зиёфатро хеле бо хушвақтӣ гузаронд. Дар вақти таом ду стакан барин шампанский нӯшид — чунон ки маъ-

лум аст, ин чизест, ки барои баланд бардоштани кайф таъсири хубе дорад. Шампанский дар дили ӯ барои ҳар хел корҳои фавқуллодаи таъҷилий майл пайдо кунонд, яъне: ӯ қарор дод, ки ҳозир ба хонааш нарафта, балки ба назди як ошнояш хоним Каролина Ивановна равад, ки аз афти кор, баромади он хоним аз немисҳо буд ва ӯ нисбат ба вай муносибатҳои тамоман дӯстона ҳис мекард. Гуфтан лозим аст, ки шахси намоён одами солхӯрда, шавҳари хуб ва падари иззатманди онла буд. Ду писараш, ки яке аз онҳо дар канцелярия хизмат мекард ва як духтари хушрӯяки шонздаҳсолааш, ки биничаи андаке хамида, вале нағзакаке дошт, ҳар рӯз омада дасти ӯро мебӯсиданд ва мегуфтанд: „bon-jour, рара“¹. Занааш, ки ҳоло ҳам занаки тару тоза ва ҳатто хушрӯй буд, аввал дасташро барои бӯсидан ба ӯ дароз мекард ва баъд онро чаппа карда дасти шавҳарашро мебӯсид. Аммо шахси намоён бо вучуди он ки аз муомилаҳои назокатомези оилавӣ хеле хурсанд ва тамоман розӣ буд, барои муносибатҳои дӯстона дар қисми дигари шаҳр рафиқае доштанро барои худ муносиб дида буд. Ин рафиқа аз зани ӯ ҳаргиз беҳтар ҳам набуд ва ҷавонтар ҳам набуд; аммо дар дунё ҳамин хел корҳо мешаванд ва муҳокима кардани онҳо кори мо нест. Инак, шахси намоён аз зинапоя фурумад, ба чана савор шуд ва ба аробакаш гуфт: «ба пешӣ Каролина Ивановна», ҳудаш бошад, хеле бокарруфар ба шинели гарм печида, дар як вазъияти фараҳоваре монд, ки вазъияти беҳтар аз онро барои марди рус фикр карда ёфтан мумкин нест, яъне дар ин вақт ҳуди кас дар ҳеҷ бора фикр намекунад, ва ҳол он ки фикрҳои яке аз дигаре хуштар худ ба худ ба сар меоянд ва касро ҳатто ташвиш ҳам намедиҳанд, ки барои ба ҳаёл овардани онҳо кӯшише кунад. Дар ҳолате ки хурсандӣ дар дилаш ҷӯш мезад, ҳама лаҳзаҳои хушҳолонаи шаби зиёфати гузашта, ҳамаи суҳанҳоро, ки гурӯҳи хурди меҳмононро меҳандонданд, андак-андак ба хотираш меовард; бисёрӣ аз он суҳанҳоро ҳатто бо нимвоз такрор мекард ва ақида ҳосил кард, ки онҳо ҳозир ҳам монанди аввала хандаоваранд ва бино-

¹ Салом, падар.

Бар ин ҷои тааҷҷуб нест, ки ҳудаш ҳам аз тахти дил меҳандид. Аммо гоҳ-гоҳ шамоли саҳт ба фикрҳои ӯ ҳалал мерасонд, ки худо медонад аз ҷуҷо ва маълум нест аз ҷи сабаб, банохост сар шуда барфпораҳоро ба сару рӯи ӯ оварда мезад ва рӯяшро меҳарошид, гиребони шинелашро монанди бодбони кишти мебардошт ё ки баногоҳ бо як қувваи ғайритабиие онро ба болои сараш партофта ба ҳамин тарик ӯро маҷбур мекард, ки дам ба дам онро аз сараш дур карда истад. Баногоҳ шахси намоён ҳис кард, ки касе ӯро аз гиребонаш маҳкам гирифт. Рӯяшро ба сӯи ӯ гардонда як одами қадпастеро дид, ки дар бар виҷмундирӣ кӯҳнае дошт, ва Акакий Акакиевич будани он одамро шинохта ба даҳшат афтод. Ранги рӯи амалдор мисли барф сап-сафед буд ва тамоман намуди мурдари дошт. Аммо шахси намоён вақте дид, ки даҳони мурда қач шуд ва бӯи даҳшатангези хоки қабрро аз худ бароварда суҳанҳои зеринро гуфт, тарсу воҳима дар дили ӯ ба дараҷае расид, ки ҳақду поён надошт: «А! оқибат ту ҳам ба даст афтодӣ! оқибат ман туро инзайлӣ, аз гиребонат гирифтам! шинели ту ба ман даркор буд! Барои ёфтани шинели ман кӯшиш накардӣ, ба болокориаш боз ҳақорат кардӣ — акнун шинели худатро ба ман бидеҳ!» Бечора *шахси намоён* қариб буд аз тарс дилкаф шуда мурад. Агарчанде ки ӯ дар канцелярия ва умуман дар назди одамони дараҷаи паст маҳкамирода буд ва агарчанде ки танҳо як намуди диловарона ва ҳайкали ӯро дида, ҳар кас мегуфт, ки: «ӯх, чи иродае дорад!», аммо дар ин ҷо ба монанди бисёр одамони намуди зоҳириашон баҳодуруна ҷунон воҳимае ҳис кард, ки ҳатто мабодо шиддати ногаҳонии ягон беморӣ рӯй дода монад, гуфта бедарак ба тарс наафтод. Ҳатто ҳудаш шинелашро зудтар аз тан бароварда дод ва ба аробакаш бо овози ғайриоддӣ фарёд кард: «То ҷон дорӣ, ба тарафи хона ҳай кун!» Аробакаш ин овозеро, ки одатан дар дақиқаҳои қатъӣ аз даҳон мебарояд ва ба он ҳатто баъзе чизҳои хеле таъсирбахш ҳам илова мешавад, шунида ба ҳар эҳтимол сари худро ба гиребонаш руст карда, тозиёнашро бардошт ва тиросо асп тозонда рафт. Андаке зиёдтар аз ҷаш дақиқа вақт нагузашта буд, ки шахси намоён ба пеши даромадгоҳи ҳавлии худ расид. Бо ранги париди,

тарсону ҳаросон ва бе шинель, ба ҷои он ки назди Қаролина Ивановна равад, ба ҳавлии худ омад, беҳолу бемадор оҳиста-оҳиста қадам монда ба хонаи худ даромад ва он шабро чунон бад ва дар изтироб гузаронд, ки пагоҳии рӯзи дигар дар вақти ҷойнӯшӣ духтараш ба ӯ рӯйрост гуфт: «Ранги рӯи ту имрӯз тамоман кандагӣ, падар». Аммо падар хомӯш менишаст ва дар бораи он ки бо вай чӣ ҳодиса рӯй дод, дар кучо буд ва ба кучо рафтан меҳост, ба ҳеҷ кас чизе нагуфт. Ин ҳодиса ба ӯ таъсири зӯре кард. Ҳатто ба амалдорони зердасти худ: «шумо чӣ ҳақ доред, оё мефаҳмед дар пеши шумо кӣ истодааст?» барин гапҳоро акнун хеле камтар мегуфтагӣ шуд; агар ингуна гапҳоро гуфтани шавад ҳам, аммо акнун аввал аз сурати ҳол огоҳ шуда, баъд мегуфт. Вале аз ҳама аҷибтар ин буд, ки аз ҳамон дам сар карда амалдори мурда дигар пайдо намешуд: маълум буд, ки шинели генералӣ ба тани ӯ хеле муносиб омадааст; ба ҳар ҳол акнун дар ҳеҷ кучо ҳодисаи аз тани ягон кас кашида гирифтани шинель рӯй наметод. Лекин бисёр одамони серкору серташвиш ҳеҷ таскин наёфта мегуфтанд, ки дар қисмҳои дурдасти шаҳр ҳоло ҳам амалдори мурда пайдо мешудааст. Ва ҳақиқатан ҳам як посбони коломнагӣ бо ҷашми худ дидааст, ки аз ақби як биное арвоҳ намудор шудааст; аммо азбаски посбон табиатан андаке заиф будааст, — як вақт як хукбачаи оддӣ калонсол аз кадом як ҳавлии хусусӣ тозон берун баромада ӯро аз по афтонда будааст, извозчиҳои дар он ҷо ҳозир буда инро дида қоҳ-қоҳ ханда бардоштаанд ва посбон аз онҳо барои ин масхаракуниашон якпулӣ барои тамоку талаб кардааст, — инак, азбаски заиф ва камқувват будааст, ба нигоҳ доштани арвоҳ ҷуръат накарда, балки дар торики аз паси ӯ рафтан гирифтааст, то он даме ки ниҳоят арвоҳ якбора ба ақибаш нигоҳ карда ва аз роҳ бозистода пурсидааст: «Ту чӣ меҳохӣ?» ва чунон муште нишон додааст, ки мисли он дар одамони зинда ҳам набудааст. Посбон гуфтааст: «ҳеҷ» ва ҳамон лаҳза ақиб баргаштааст. Вале арвоҳ акнун хеле қадбаланд будааст, мӯйлабҳои бисёр ғафси дароз доштааст ва гӯё ба тарафи кӯпуки Обухов қадам ниҳода, дар торикии шаб тамоман аз назар ғойб шудааст.

50-тин.

8с

000800815

Китобхонаи миллии Тоҷикистон